

Centrul de
Resurse
Juridice

Tutela

protecție sau obstacol
în calea integrării persoanelor cu
dizabilități intelectuale

Trust for Civil Society
in Central & Eastern Europe

Tutela - protecție sau obstacol în calea integrării persoanelor cu dizabilități intelectuale?

Proiect sprijinit financiar de Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe

**Trust for Civil Society
in Central & Eastern Europe**

Timișoara, Ianuarie 2011

Raportul de față prezintă necesitatea modificării prevederilor privind capacitatea de exercițiu pentru persoanele cu dizabilități intelectuale în lumina cerințelor Articolului 12 din Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități Intelectuale.

Raportul a fost realizat de Fundația „Pentru Voi” și Centrul de Resurse Juridice (CRJ) în cadrul proiectului „Nu mai ignorați persoanele cu dizabilități intelectuale!”, finanțat de Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Autori:

- Georgiana Pascu, Manager program, Centrul de Resurse Juridice
- Iustina Ionescu, Avocat, Centrul de Resurse Juridice
- Cecilia Păunescu, Consilier juridic, Fundația “Pentru Voi”

Cei interesați să intre în posesia acestui raport sunt rugați să contacteze:

Fundația „Pentru Voi”

Str. Ion Slavici, Nr. 47, Timișoara, 300521, România

Tel: +4 0256 228 062 | Fax: +4 0356 421 215(6)

Web: www.pentruvoi.ro | E-mail: pentruvoi@pentruvoi.ro

© Toate drepturile sunt rezervate Fundației „Pentru Voi” și Centrului de Resurse Juridice. Atât publicația cât și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea Fundației „Pentru Voi” și Centrului de Resurse Juridice.

STUDIUL LEGISLAȚIEI ROMÂNEȘTI APLICABILE ÎN DOMENIUL CAPACITĂȚII JURIDICE A PERSOANEI FIZICE, CU APLICARE ÎN DOMENIUL RELAȚIILOR DE MUNCĂ

Autoare:

Georgiana Pascu, Program Manager, Centrul de Resurse Juridice

Iustina Ionescu, Avocată, Centrul de Resurse Juridice

Cecilia Păunescu, Consilier Juridic, Fundația „Pentru Voi”

INTRODUCERE

Studiul a fost realizat în cadrul proiectului „Stop discrimination against people with mental disabilities” (2010), finanțat de CEE Trust și implementat de organizațiile Fundația „Pentru Voi”, Centrul de Resurse Juridice și Institutul pentru Politici Publice. Nevoia efectuării acestei scurte analize legislative a venit din activitatea de mai mulți ani a celor trei organizații în domeniul apărării drepturilor persoanelor cu dizabilități mintale.

Esențial în apărarea oricărui drept al persoanei este existența capacității juridice de a introduce o petiție sau o acțiune în instanță în mod valabil. În cazul persoanelor cu dizabilități mintale puse sub interdicție judecătorească invocarea drepturilor lor și solicitarea respectării și apărării acestor drepturi nu poate fi făcută legal în mod direct de către acestea, ci prin intermediul tutorilor sau al autorității tutelare.

Fundația „Pentru Voi”, în calitate de coordonator al activității unei unități economice protejate, a experimentat în decursul ultimilor ani situații în care interdicția de a munci impusă persoanelor puse sub interdicție prin Codul muncii a privat un număr de persoane puse sub interdicție de la posibilitatea de a se angaja și beneficia în mod legal de un contract de muncă și de toate avantajele pe care acesta le presupune - o remunerație salarială, asigurare socială, asigurare de sănătate, vechime în muncă, protecția muncii, protecție în fața concedierii nelegale, protecție în caz de șomaj, inclusiv recalificare și reconversie profesională etc.

În urma acestui studiu am tras concluzia că problema specifică a interzicerii angajării persoanelor puse sub interdicție judecătorească este strâns legată de situația legislației mai largi în domeniul capacității juridice a persoanei fizice în România, în care persoana este pusă sub interdicție totală cu privire la toate actele juridice din orice domeniu, fără a diferenția anumite acte față de care persoana în cauză ar putea avea capacitatea de a înțelege și decide asupra lor. Drept urmare, probleme și potențialele soluții identificate urmează o abordare comprehensive care vizează pe lângă chestiunile ce țin de dreptul muncii și cadrul legal mai larg privind capacitatea juridică a persoanei fizice.

Dificultățile și nevoile arătate mai sus au fost probabil întâlnite și de alte organizații ale societății civile, de alți profesioniști care lucrează cu persoanele cu dizabilități mintale puse sub interdicție judecătorească, de avocați ai persoanelor puse sub interdicție judecătorească, de procurori și judecători sesizați cu încălcări ale drepturilor acestor persoane.

Ele sunt în primul rând dificultăți ale persoanelor puse sub interdicție și ale familiilor lor. De aceea sperăm ca studiul acesta să le folosească și lor. Obiectivele studiului sunt să identifice dacă legislația românească în domeniul capacității juridice a persoanelor puse sub interdicție judecătorească și prevederile din Codul muncii care interzic angajarea persoanelor care au statut de persoană pusă sub interdicție judecătorească sunt în armonie cu standardele naționale și internaționale de drepturile omului, să identifice situațiile în care drepturile acestor persoane pot fi puse în pericol și să propună soluții pentru îmbunătățirea sistemului de protecție juridică a persoanelor puse sub interdicție judecătorească în conformitate cu standardele de drepturile omului.

În prima parte a studiului vom face o scurtă descriere a legislației și practicii judiciare românești în vigoare în ceea ce privește capacitatea juridică, în special punerea sub interdicție judecătorească a persoanei.

În a doua parte vom arăta că noul Cod civil, care va intra în vigoare la o dată ulterioară, nu modifică decât în mică măsură legislația actuală și vom prezenta cele câteva noutățile cu care vine acest nou act normativ.

În a treia parte vom înfățișa o serie de studii de caz din activitatea curentă a organizațiilor care au realizat acest studiu și un model de lege în domeniul tutelei parțiale din Ungaria, un stat vecin, nou intrat în Uniunea Europeană care recent a profitat de procesul legislativ de modificare a codurilor juridice pentru a aduce sistemul de protecție a persoanei puse sub interdicție judecătorească în armonie cu standardele internaționale de drepturile omului în domeniu. În partea a treia vom analiza legislația prezentată în celelalte secțiuni din perspectiva drepturilor omului și vom prezenta standardul Curții Europene a Drepturilor Omului care a sancționat Rusia pentru încălcarea dreptului la viață privată în legătură cu legislația sa în domeniu, asemănătoare legislației românești actuale.

La final, vom face o listă neexhaustivă de recomandări pentru autoritățile publice și pentru alți actori implicați în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități mintale.

I. SCURTĂ DESCRIERE A CADRULUI LEGAL ÎN VIGOARE

În această secțiune am realizat o descriere a cadrului legal în vigoare structurată în ordinea întrebărilor firești care pot apărea în momentul în care cineva se confruntă cu o situație de punere sub interdicție judecătorească a unei persoane fizice – de la care este legea care se aplică și ce înseamnă ea, până la criteriile de punere a unei persoane sub interdicție judecătorească, cine poate cere această măsură și la ce trebuie să se aștepte persoana în timpul procedurii în fața instanței și cum schimbă măsura de punere sub interdicție judecătorească viața persoanei.

1. Care sunt prevederile legale care se aplică în domeniul capacității juridice a persoanei fizice?

În domeniul muncii, art. 13 din Codul muncii stabilește ca regulă – capacitatea de muncă a persoanei începe de la vârsta de 16 ani. Aceasta înseamnă că angajatorii pot încheia contracte de muncă valabile și legale numai cu persoane care au împlinit vârsta de 16 ani. În mod excepțional, se poate încheia un contract de muncă cu un copil de la vârsta de 15 ani, cu acordul părinților sau al reprezentanților legali, pentru activități potrivite cu dezvoltarea fizică, aptitudinile și cunoștințele sale, dacă astfel nu îi sunt periclitate sănătatea, dezvoltarea și pregătirea profesională. În cazul persoanelor puse sub interdicție judecătorească, încadrarea în muncă a acestora este strict interzisă, fără nici o excepție (art. 13 alin.4 din Codul muncii).

De exemplu: Un teatru poate angaja cu contract de muncă cu timp parțial un adolescent în vârstă de 15 ani pentru a lucra ca figurant într-o piesă de teatru în care au un personaj la vârsta adolescenței. În acest scop teatru are nevoie de acordul părintesc sau al reprezentantului legal al copilului. Pe de altă parte, angajarea unui adolescent de 15 ani ca miner nu este permisă conform legii deoarece pune în pericol sănătatea copilului.

Dacă adolescentul a împlinit vârsta de 16 ani, atunci acordul părintesc nu mai este necesar pentru încheierea unui contract de muncă.

O persoană pusă sub interdicție judecătorească care lucrează în fiecare zi patru ore la o unitate protejată, în activitatea de sortare de pungă sub supravegherea unui educator, nu i se poate încheia contract de muncă în baza legii, nici măcar cu acordul tutorelui.

În domeniul mai general al capacității juridice a persoanei fizice, legislația românească datează din anii '50. Noul Cod civil care include și Codul familiei nu schimbă fundamental această legislație învechită.¹ Noul Cod civil, adoptat în 2009, nu este încă în vigoare, ci va intra în vigoare la o dată ulterioară stabilită printr-o lege viitoare. De aceea ne vom referi în special la legislația actualmente în vigoare și vom detalia prevederile Noului Cod civil într-o secțiune separată:

- Codul Familiei, Legea 4/1953
- Decretul nr.31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice

¹ Legea 287/2009 privind Codul civil, publicată în Monitorul Oficial nr. 511/24.07.2009.

ART. 13

- (1) Persoana fizică dobândește capacitate de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani.
- (2) Persoana fizică poate încheia un contract de muncă în calitate de salariat și la împlinirea vârstei de 15 ani, cu acordul părinților sau al reprezentanților legali, pentru activități potrivite cu dezvoltarea fizică, aptitudinile și cunoștințele sale, dacă astfel nu îi sunt periclitată sănătatea, dezvoltarea și pregătirea profesională.
- (3) Încadrarea în muncă a persoanelor sub vârsta de 15 ani este interzisă.
- (4) Încadrarea în muncă a persoanelor puse sub interdicție judecătorească este interzisă.
- (5) Încadrarea în muncă în locuri de muncă grele, vătămătoare sau periculoase se poate face după împlinirea vârstei de 18 ani; aceste locuri de muncă se stabilesc prin hotărâre a Guvernului.

Extras din *Codul muncii aprobat prin Legea nr. 53 din 24 ianuarie 2003, actualizată*

CAP. 2 Interdicția

ART. 142 Cel care nu are discernământ pentru a se îngriji de interesele sale, din cauza alienației mintale ori debilității mintale, va fi pus sub interdicție. Pot fi puși sub interdicție și minorii.

ART. 143 Interdicția poate fi cerută de autoritatea tutelară, precum și de toți cei prevăzuți în art. 115.

ART. 144 Interdicția se pronunță de instanța judecătorească cu concluziile procurorului și își produce efectele de la data când hotărârea a rămas definitivă. [...]

ART. 147 Regulile privitoare la tutela minorului care nu a împlinit vârsta de patrusprezece ani se aplică și în cazul tutelei celui pus sub interdicție, în măsura în care legea nu dispune altfel. [...]

ART. 149 Tutorele este dator să îngrijească de persoana celui pus sub interdicție, spre a-i grăbi vindecarea și a-i îmbunătăți condițiile de viață; în acest scop, se vor întrebuiți veniturile și, la nevoie, toate bunurile celui pus sub interdicție. Autoritatea tutelară, de acord cu serviciul sanitar competent și ținând seama de împrejurări, va hotărî dacă cel pus sub interdicție va fi îngrijit la locuința lui ori într-o institutie sanitară. [...]

ART. 151

Daca au incetat cauzele care au provocat interdictia, instanta judecatoreasca va pronunta, ascultind concluziile procurorului, ridicarea ei. Cererea se va putea face de cel pus sub interdictie, de tutore, precum si de toti cei prevazuti in art.115. [...]

Extras din *Codul Familiei aprobat prin Legea 4/1953, actualizat*

ART. 5 Persoana fizică are capacitatea de folosință și, în afară de cazurile prevăzute de lege, capacitatea de exercițiu. Capacitatea de folosință este capacitatea de a avea drepturi și obligații. Capacitatea de exercițiu este capacitatea persoanei de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligații, săvârșind acte juridice.

ART. 6 Nimeni nu poate fi îngrădit în capacitatea de folosință și nici lipsit, în tot sau în parte, de capacitatea de exercițiu, decât în cazurile și în condițiile stabilite de lege. Nimeni nu poate renunța, nici în tot, nici în parte, la capacitatea de folosință sau la cea de exercițiu.

ART. 8 Capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana devine majoră. Persoana devine majoră la împlinirea vârstei de optsprezece ani. Minorul care se căsătorește, dobândește, prin aceasta, capacitatea deplină de exercițiu.

ART. 11 Nu au capacitate de exercitiu:

a) minorul care nu a implinit virsta de patrusprezece ani; b) persoana pusa sub interdicție. Pentru cei ce nu au capacitate de exercitiu, actele juridice se fac de reprezentantii lor legali.

Extras din *Decret nr.31 din 30 ianuarie 1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice*

2. Care sunt tipurile de capacitate juridică a persoanei și ce înseamnă ele?

Există două tipuri de capacitate juridică a persoanei: capacitate de folosință și capacitate de exercițiu.² Capacitatea de folosință începe de la nașterea persoanei și încetează cu moartea acesteia. Capacitatea de folosință reprezintă capacitatea oricărei persoane de a avea drepturi și obligații. Capacitatea de exercițiu este obținută, de principiu, la majorat (18 ani) și reprezintă capacitatea persoanei de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligații, săvârșind acte juridice.³

De exemplu: Capacitatea de folosință în legătură cu dreptul de proprietate înseamnă că o persoană poate să fie titulară a dreptului de proprietate asupra unei locuințe. Capacitatea de exercițiu în legătură cu dreptul de proprietate înseamnă că o persoană poate să vândă locuința respectivă, să o închirieze, etc.

Capacitatea de folosință în legătură cu dreptul de a avea acces la informație și cu dreptul la sănătate înseamnă că o persoană poate să fie titulară a dreptului de a avea acces la informații despre starea sa de sănătate. Capacitatea de folosință în legătură cu aceste drepturi constă în posibilitatea persoanei de a cere în nume propriu să intre în posesia informațiilor respective, prin introducerea unei cereri administrative sau printr-o acțiune în justiție.

În timp ce capacitatea de folosință există pentru fiecare persoană de la naștere până la moarte și nu poate fi alterată, capacitatea de exercițiu poate fi restrânsă prin lege. Astfel, conform legii, nu au deloc capacitate de exercițiu minorii sub 14 ani și interzișii judecătorești. Actele juridice încheiate de aceștia sunt lovite de nulitate relativă. Aceasta înseamnă că ele pot fi

² A se vedea Decretul nr.31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice.

³ A se vedea Decretul nr.31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, art.5, 7.

anulate la cererea minorului/interzisului, a părinților sau a tutorei acestuia. Minorul care a împlinit vârsta de patrusprezece ani are capacitatea de exercițiu restrânsă. Aceasta înseamnă că minorul care a împlinit vârsta de patrusprezece ani poate încheia actele juridice cu încuviințarea prealabilă a părinților sau a tutorei.⁴ Astfel, situația minorului care a împlinit 14 ani este chiar mai bună decât a interzisului judecătoresc.

De exemplu: Minorul sub 14 ani și persoana pusă sub interdicție judecătorească sunt titulari ai dreptului la acces la informație și ai dreptului la sănătate, însă nu pot să ceară conform legii ei înșiși să li se comunice informațiile despre starea lor de sănătate.

Dacă vor face o astfel de cerere, pot fi în mod legal refuzați. Doar părintele, reprezentantul legal, respectiv tutorele pot face o cerere validă pentru a intra în posesia informațiilor respective. Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani poate să facă o cerere administrativă sau să introducă o acțiune în justiție în legătură cu accesul la informații despre starea sa de sănătate, cu încuviințarea părintelui sau a reprezentantului legal.

3. Care pot fi temeiurile pentru punerea sub interdicție judecătorească a unei persoane?

Temeiurile pentru punerea sub interdicție judecătorească a persoanei sunt prevăzute în art.142 din Codul familiei. Pentru a se justifica în fața instanței de judecată nevoia de a pune sub interdicție judecătorească o persoană, este nevoie să se demonstreze prezența “alienației mintale” sau a “debilității mintale” și cumulativ a lipsei discernământului pentru a se îngriji de interesele proprii datorită uneia dintre aceste două stări. Cele două expresii folosite de lege (“alienația mintală”, “debilitatea mintală”) sunt foarte generale, nu sunt definite în legislație, iar cazuistica instanțelor de judecată oferă îndrumare limitată. În plus, în domeniul psihiatrie și psihologie nu se operează cu astfel de diagnostice.

Pornind de la hotărâri judecătorești recente, am identificat o listă de situații pentru care instanțele de judecată din România au dispus punerea sub interdicție judecătorească. Se poate observa că situațiile avute în vedere de instanțe au un anumit grad de generalizare și nu identifică capacitate de înțelegere și decizie a persoanei în legătură cu diferite fapte sau acte pe care persoana ar trebui să le întreprindă pentru a trăi cu un anumit grad de autonomie.

Aceste temeiuri sunt limitativ prevăzute de lege, înțelegându-se că alte motive decât alienația și debilitatea, care provoacă lipsa de discernământ, nu pot fi reținute ca temeiuri pentru aplicarea măsurii punerii sub interdicție.⁵

- **prezența unei afecțiuni psihice de ordin psihotic sau demential;**
- **persoana să fie deficitară sau defectivă mintal;**
- **incapacitatea de a aprecia natura consecințelor propriilor acțiuni într-o măsură care să le permită să se îngrijească în mod adecvat de propriile interese;**
- **dificultățile mentale să fie generale și permanente, nu temporare.**

⁴ A se vedea Decretul nr.31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, art.9.

⁵ Curtea de Apel Timișoara, Secția civilă, Complet specializat de familie și minori, Deciza nr.262 din 17.03.2009 (atasată).

**Curtea de Apel Timișoara, Secția civilă, Complet specializat de familie și minori,
Deciza nr.614 din 09.06.2009**

Prin Decizia nr.614 din 09.06.2009, Curtea de Apel Timișoara a păstrat soluțiile date de Tribunalului Timișoara și Judecătoria Lugoj de respingere a cererii de punere sub interdicție judecătorească a unei femei. Cererea a fost depusă de fostul soț al acesteia, cu care era în conflict din perioada în care erau căsătoriți și după divorț. Femeia a introdus și ea mai multe plângeri penale împotriva fostului soț și o cerere de punere sub interdicție judecătorească a acestuia. Hotărârea instanței de fond a fost luată pe baza lipsei vreunui act medical referitor la sănătatea mintală a femeii și a neîndeplinirii condițiilor prevăzute în art. 142 din Codul familiei, conform raportului de expertiză psihiatrico – legală întocmit de Institutul de Medicină Legală Timișoara: „...intimata nu prezintă nici o afecțiune psihică de ordin psihotic sau demențial și, respectiv, nu este deficitară sau defectivă mintal, și ca atare nu prezintă un diagnostic care să fie asimilat conceptelor juridice de alienație mintală sau debilitate mintală.”

Fața de susținerile fostului soț că după divorț femeia s-ar comporta agresiv, ar face scandal și l-ar amenința că îl scoate afară din casă, instanțele au reținut că aceste circumstanțe nu se încadrează în situațiile de punere sub interdicție judecătorească, iar aceste situații sunt limitativ prevăzute de lege: „Din dispozițiile art. 142 Codul familiei, rezultă că situațiile de punere sub interdicție sunt limitativ prevăzute, respectiv, alienația mintală ori debilitatea mintală, care provoacă lipsă de discernământ.”

Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr.1035/1970⁶

Decizia Tribunalului Suprem din 1970 oferă îndrumare instanțelor judecătorești despre cum să identifice situațiile în care se justifică luarea măsurii de punere sub interdicție judecătorească: „Conform art.142 din Codul familiei, restricțiile pot fi impuse persoanelor care datorită pierderii capacității mentale sau datorită debilității mentale sunt incapabili să aprecieze natura și consecințele propriilor acțiuni într-o măsură care să le permită să se îngrijească în mod adecvat de propriile interese. Această prevedere legală presupune ca în mod necesar dificultățile mentale generale și permanente să existe înainte ca asemenea restricție să fie impusă asupra persoanei. Pierderea temporară a facultăților mentale, pierderea cunoștinței datorită intoxicației sau hipnozei, etc nu atinge standardele necesare pentru impunerea acestei restricții.”

4. Care sunt persoanele care pot să ceară în justiție punerea sub interdicție judecătorească a unei persoane?

Procedura punerii sub interdicție poate fi practic inițiată de orice persoană.⁷ Codul familiei prevede o listă largă de persoane și expresia „orice altă persoană”:⁸

⁶ Tribunalul Suprem, secția civilă, decizia nr.1035/1970, citată de European Parliament, Directorate General Internal Policies of the Union, Comparative Study on the Legal Systems of the Protection of Adults Lacking Legal Capacity [European Parliament Comparative Study], p.139, Noiembrie 2008, PE 408.328, disponibil la <http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do?file=23687> (21.06.2010).

⁷ De asemenea, pentru identitate de rațiune, procedura ridicării măsurii punerii sub interdicție poate fi inițiată de orice persoană.

⁸ A se vedea Codul familiei, art. 143 și art. 115.

- **Autoritatea tutelară,**
- **persoanele apropiate persoanei în cauză,**
- **administratorii și locatarii casei în care locuiește persoana în cauză;**
- **instanțele judecătorești, procuratura și poliția, cu prilejul pronunțării, luării sau executării unor măsuri privative de libertate,**
- **organele administrației publice locale sau centrale,**
- **instituțiile de ocrotire,**
- **orice altă persoană.**

În anul 2006, legiuitorul român a dat posibilitatea persoanelor juridice private care asigură protecția și îngrijirea persoanelor cu handicap să fie numite tutore atunci când persoana nu are rude ori persoane care să accepte tutela. Numirea unei persoane juridice private ca tutore este dispusă de instanța de judecată, nu de autoritatea tutelară ca în cazul persoanelor fizice.⁹

ART. 25

(1) Persoanele cu handicap beneficiază de protecție împotriva neglijării și abuzului, indiferent de locul unde acestea se află.

(2) În cazul în care persoana cu handicap, indiferent de vârstă, este în imposibilitate totală sau parțială de a-și administra bunurile personale, aceasta beneficiază de protecție juridică sub forma curatelei sau tutelei și de asistență juridică.

(3) Odată cu preluarea tutelei, tutorele are obligația de a face un inventar al tuturor bunurilor mobile și imobile ale persoanei cu handicap și prezintă anual un raport de gestiune autorității tutelare din unitatea administrativ-teritorială în care persoana cu handicap are domiciliul sau reședința.

(4) În cazul în care persoana cu handicap nu are rude ori persoane care să accepte tutela, instanța judecătorească va putea numi ca tutore autoritatea administrației publice locale sau, după caz, persoana juridică privată care asigură protecția și îngrijirea persoanei cu handicap.

(5) Monitorizarea respectării obligațiilor care revin tutorei persoanei cu handicap este asigurată de autoritatea tutelară din unitatea administrativ-teritorială în a cărei rază își are domiciliul sau reședința persoana cu handicap.

(6) Părintele, reprezentantul legal, tutorele, precum și organizația neguvernamentală al cărei membru este persoana cu handicap o poate asista pe aceasta în fața instanțelor judecătorești competente.

(7) Judecarea cauzelor care au ca obiect obținerea de către persoanele cu handicap a drepturilor prevăzute de prezenta lege se face cu celeritate.

Extras din *Legea 448/2006* privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap

⁹ A se vedea *Legea 448/2006* privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, art. 25 alin .4.

**Curtea de Apel Cluj, Secția Civilă, de Muncă și Asigurări Sociale, pentru Minori și Familie,
Decizia civilă nr. 539/R/2009 din 06.03.2009**

Cererea inițială a vizat o solicitare de scoatere sub interdicție a unei persoane care a dobândit acest statut în anul 2003, pe baza hotărârii Tribunalului B.-N. În luarea acestei hotărâri Tribunalul B.-N. s-a întemeiat pe două rapoarte de expertiză medico-legală, respectiv psihiatrică emise de Institutul de Medicină Legală C.-N. Din aceste rapoarte reieșea că:

„persoana a cărei punere sub interdicție s-a solicitat este bolnavă psihic, prezentând tulburări de personalitate polimorfă, având diagnosticul de sindrom de dependență etanolică cu degradare etico - morală, stare post U., neavând capacitatea psihică de a se administra și a-și reprezenta singur interesele.”

În anul 2007, în care s-a introdus cererea de scoatere sub interdicție, același Institut de Medicină Legală C.-N. a confirmat diagnosticul pus în 2003, însă spre deosebire de expertiza din 2003, a concluzionat că cel pus sub interdicție are discernământ. Pe baza expertizei și a constatărilor directe ale instanței, aceasta a hotărât scoaterea de sub interdicție a persoanei în cauză:

„Însă, în prezenta cauză raportul de expertiză medico - legală psihiatrică efectuat de Institutul de Medicină Legală C - N a concluzionat că, într-adevăr, cel pus sub interdicție prezintă diagnosticul "tulburare de personalitate mixtă cu note timopate; sindrom de dependență de alcool în antecedente; abținere controlată", însă în cadrul stării psihice actuale are discernământ, concluzii întărite și de declarația luată de instanță la ultimul termen de judecată. Reclamantul O. S. O. a redat cu multă ușurință amănunte din viața sa, cu indicarea precisă a unor date, relevând că se gospodărește singur, fiind ajutat și de alte persoane, iar înscrisurile depuse la dosar tribunal fac referire la adoptarea de către acesta a unei conduite normale în societate, nefiind implicat în conflicte cu alte persoane sau instituții, astfel că instanța s-a putut nemijlocit convinge că, starea psihică descrisă în expertiză corespunde realității.”

Curtea de Apel Cluj a susținut hotărârile instanțelor inferioare arătând pe fond faptul că soluția judecătorească este fără dubiu fundamentată probator. Curtea de apel a subliniat în ce a constat metodologia aplicată în cadrul expertizei medico-legale psihiatrice și a arătat că îi este permis aceluiași specialist să efectueze mai multe expertize cu privire la aceeași persoană, la diferite intervale de timp:

„Constatările medicilor s-au întemeiat pe o observare obiectivă a pacientului internat pentru o perioadă de 4 zile, 19 iunie – 22 iunie 2007, din multiple puncte de vedere, supunându-l unor examene psihice, psihologice, dar și complementare. D. informațiilor obținute au condus la ideea modificării substanțiale a stării individuale a interzisului comparativ cu rezultatul evaluărilor anterioare, avute în vedere de comisie, contrar afirmației apelantei, sens în care s-au enumerat în preambulul expertizei toate actele medicale și medico-legale ce-l privesc.”

...Chiar dacă medicul psihiatru I. F. și psihologul principal E. S. au luat parte la expertizarea lui O. S.-E. atât în dosarul 4289/2002 al Tribunalului Bistrița-N, cât și în cadrul prezent, incompatibilitatea stipulată de articolul 10 din O.G.1/2000 aprobată prin

L.459/2000 nu se regăsește în speță deoarece litigiile se bazează pe împrejurări de fapt diferite. Îi este permis aceluiași specialist să constate situația stării sănătății unei persoane la diferite intervale de timp, cu posibilitatea schimbării părerii în funcție de modificările care obiectiv pot surveni în starea unui individ.”

Curtea de Apel Cluj a susținut hotărârile instanțelor inferioare arătând că din punct de vedere procedural, acțiunea este legal introdusă, deoarece așa cum orice persoană poate să ceară punerea sub interdicție judecătorească a unei persoane, pentru identitate de rațiune, tot orice persoană poate să ceară scoaterea de sub interdicție judecătorească a unei persoane:

„De altfel, se remarcă aspectul că la litera „d” din articolul evocat se menționează că demersul judiciar poate fi declanșat „de orice persoană”, fără ca legea să instituie vreo condiție obligatorie în persoana celui care sesizează instanța cu intervenirea unei cauze care să atragă luarea măsurii de ocrotire sau încetarea temeiurilor care au provocat-o. Reglementarea este susținută de scopul general al instituției punerii sub interdicție, acela de apărare a participanților la circuitul civil de a contracta cu bolnavi psihic, dar și de scopul esențial prin care se urmărește îngrijirea persoanei lipsite de discernământ din cauza alienației ori debilității mentale. T., orice persoană este abilitată să ceară ridicarea ei.”

5. Ce trebuie avut în vedere în legătură cu procedura punerii sub interdicție?

➤ **Unde se introduce cererea de punere sub interdicție?**

Cererea de punere sub interdicție judecătorească se depune și se judecă de judecătoria de la domiciliul persoanei a cărei puneri sub interdicție judecătorească se cere.¹⁰

➤ **Cine mai participă la procesul de soluționare a cererii de punere sub interdicție?**

Participarea procurorului este obligatorie în fața instanței.¹¹

Persoana a cărei punere sub interdicție judecătorească se examinează în cauză trebuie audiată. Într-un caz din 2000, Curtea Supremă de Justiție a statuat că „audierea persoanei în cauză nu este obligatorie, în cazurile în care instanța apreciază că nu este posibil să efectueze o audiere, însă există dovezi privind starea de sănătate a persoanei.”¹² Într-o decizie mai recentă, s-a reținut validă audierea persoanei în cauză de către procuror în prezența personalului de îngrijire medicală de la spitalul în care era internată și nu de către instanță în mod nemijlocit.¹³

¹⁰ A se vedea art.1 alin.1 și art.5 din Codul de procedură civilă. A se vedea de asemenea Curtea de Apel Cluj, Secția civilă, de muncă și asigurări sociale, pentru minori și familie, Sentința civilă nr. 45/2008 din 02.07.2008.

¹¹ A se vedea art.144 din Codul familiei. A se vedea de asemenea Curtea de Apel Ploiești, Secția civilă și pentru cauze cu minori și de familie, Decizia nr.257 din 19.03.2009.

¹² Curtea Supremă de Justiție, decizia nr.2880/2000, citată de European Parliament Comparative Study, p.138.

¹³ Curtea de Apel București, Secția a III-a civilă și pentru cauze cu minori și de familie, Decizia nr.1724 din 14.12.2009 (atașată).

Participarea unui curator numit de autoritatea tutelară pentru persoana a cărei punere sub interdicție judecătorească se cere este considerată de unele instanțe obligatorie, motiv de nulitate a hotărârii instanței,¹⁴ de altele ca o posibilitate, în măsura în care este considerată necesară de către autoritatea tutelară.¹⁵

➤ **Cum se dovedește cererea de punere sub interdicție?**

Expertiza psihiatrică este principala probă administrată în judecarea unei cereri de punere sub interdicție judecătorească. Expertiza psihiatrică se efectuează în cadrul Institutului de medicină legală local, de către o comisie de medici psihiatri.

Alte acte medicale de la psihiatrul care tratează persoana în cauză, dosarul medical, etc. pot fi considerate în completarea expertizei psihiatrice.

Sarcina probei aparține reclamantului, celui care introduce cererea de punere sub interdicție judecătorească. Asta înseamnă că reclamantul trebuie să ceară administrarea probei cu expertiza psihiatrică și să plătească pentru efectuarea ei.¹⁶

Pe de altă parte, dacă proba cu expertiza psihiatrică se admite de către instanță, persoana în cauză este **obligată practic să se supună acestei expertize**. Această situație poate să fie cu totul problematică în condițiile în care la dosar nu există nici un alt indiciu care să justifice efectuarea unei asemenea evaluări, iar cererea de punere sub interdicție este făcută în mod abuziv.

În lipsa oricăror indicații rezultate din acte medicale sau expertiza psihiatrică, o cerere de punere sub interdicție este **respinsă ca nefondată**. Cu toate acestea, în principiu, instanța nu este ținută de concluziile experților, judecătorul având dreptul de a aprecia valoarea acestor mijloace de probă.¹⁷

➤ **Cui se comunică hotărârea instanței de punere sub interdicție judecătorească?**

Părților din dosar

Necomunicarea deciziei persoanei pusă sub interdicție, chiar dacă s-a făcut comunicarea către curatorul acesteia, este motiv de nulitate a hotărârii instanței de fond.¹⁸

Autorității tutelare

Hotărârea de punere sub interdicție rămasă definitivă va fi comunicată de instanța judecătorească autorității tutelare, care va desemna un tutore.

Medicului șef de la domiciliul persoanei

Hotărârea de punere sub interdicție rămasă definitivă va fi comunicată de instanța judecătorească medicului șef de la domiciliul persoanei pusă sub interdicție pentru ca aceasta

¹⁴ Curtea de Apel Ploiești, Secția civilă și pentru cauze cu minori și de familie, Decizia nr.59 din 26.01.2010. A se vedea de asemenea Curtea de Apel București, Secția a III-a civilă și pentru cauze cu minori și de familie, Decizia nr.131A din 22.02.2010.

¹⁵ Curtea de Apel București, Secția a III-a civilă și pentru cauze cu minori și de familie, Decizia nr.897 din 25.05.2009 (atașată).

¹⁶ Curtea de Apel Cluj, Secția Civilă, de Muncă și Asigurări Sociale, pentru Minori și Familie, Decizia civilă nr.1065/R/2008 din 16.05.2008 (atașată).

¹⁷ Tribunalul Suprem, colegiul civil, decizia nr.459/1957 și Tribunalul Suprem, colegiul civil, decizia nr.1446/1955 citate de European Parliament Comparative Study, p.138.

¹⁸ Curtea de Apel București, Secția a III-a civilă și pentru cauze cu minori și de familie, Decizia nr.1724 din 14.12.2009 (atașată).

să instituie asupra celui interzis, potrivit instrucțiunilor Ministerului Sănătății și Familiei, o supraveghere medicală permanentă.¹⁹

O decizie recentă a unei instanțe din România a dispus publicarea deciziei punerii sub interdicție judecătorească și într-un ziar local, ceea ce reprezintă o încălcare a obligației de păstrare a confidențialității și nu este susținută de nici un text de lege.²⁰

6. Care sunt consecințele juridice ale măsurii de punere sub interdicție judecătorească?

➤ Privarea totală de capacitate juridică de exercițiu

Hotărârea de punere sub interdicție judecătorească a unei persoane duce la privarea totală de capacitate juridică de exercițiu. Aceasta presupune că persoana în cauză („interzisul judecătorească”, „interzisul”) nu mai are dreptul de a-și exercita sau invoca nici un drept, de a încheia acte juridice etc. Doar tutorele are dreptul să exercite aceste activități în numele persoanei puse sub interdicție. Doctrina juridică apreciază că persoana pusă sub interdicție poate numai să efectueze acte de conservare a propriului patrimoniu sau acte zilnice fără semnificație juridică (să facă cumpărături de la magazin, să cumpere bilete la concerte sau bilete de transport).²¹ Această interpretare va deveni lege odată cu intrarea în vigoare a Noului Cod civil, care a reglementat posibilitatea efectuării acestor acte (a se vedea în detaliu mai jos).

Sanțiunea nerespectării incapacității de a încheia acte juridice, este aceea a nulității actului încheiat cu neobservarea regulilor referitoare la capacitatea civilă a persoanei.

De exemplu: În unele cazuri părinții nu doresc să instituie tutela asupra copiilor adulți lipsiți de discernământ, din cauza consecințelor juridice atrase de punerea sub interdicție judecătorească. Astfel, în cazul lui B.O., persoană cu dizabilități intelectuale, adultă, părinții acestuia sunt persoane vârstnice, bolnave și au constat că nu există rude sau alte persoane cunoscute care să preia îngrijirea și supravegherea lui B.O., după decesul lor.

Bunurile și veniturile pe care le va moșteni B.O. sunt de valoare mare, ceea ce le crează temeri cu privire la posibile abuzuri din partea unor profitori. Părinții ezită cu privire la luarea măsurii de punere sub interdicție, întrucât nu consideră ca oferă o protecție eficientă pentru interzis și mai mult, ar duce la imposibilitatea angajării în muncă a lui B.O., care în trecut a mai fost angajat.

¹⁹ A se vedea Codul familiei, art.145. În practică, punerea sub interdicție conduce în mod automat la internarea forțată a persoanei într-o instituție de sănătate mintală, cel puțin în cazurile în care tutorele nu obiectează. A se vedea Interviu cu Georgiana Pascu, Program Manager, Centrul de Resurse Juridice, 07.10.2009.

²⁰ Curtea de Apel Cluj, Secția civilă, de muncă și asigurări sociale, pentru minori și familie, Decizia civilă nr. 180/R/2009 din 30.01.2009.

²¹ Teofil Pop, Drept civil roman. Persoanele fizice și persoanele juridice, p.162, citat de European Parliamen Comparative Study, p.144.

➤ **Dependența completă de tutore**

Tutorele în cazul punerii sub interdicție are aceleași obligații ca reprezentantul legal în cazul minorului sub 14 ani. Tutorele are obligația de a îngriji de interzis în toate aspectele vieții și de a-i administra bunurile, de a-l reprezenta în actele civile.²²

➤ **Luarea măsurii pe o perioadă nedeterminată de timp**

Măsura punerii sub interdicție se ia pentru o perioadă nedeterminată de timp. Nu există reevaluări automate, periodice ale măsurii. Reexaminarea cauzei se face numai prin introducerea unei acțiuni în instanță, la inițiativa persoanei puse sub interdicție, a autorității tutelare sau a oricărei persoane care ar fi putut declanșa inițial procedura punerii sub interdicție.²³

➤ **Interdicția legală de a încheia un contract de muncă**

Art. 13 alin. 4 din Codul muncii interzice persoanelor puse sub interdicție să încheie contracte de muncă, chiar dacă au abilități și capacitatea de a desfășura munca respectivă, chiar dacă locul de muncă este adaptat nevoilor lor speciale și oferă protecție și chiar dacă tutorele și autoritatea tutelară ar fi de acord cu angajarea respectivei persoane.

Dacă nu ar exista interdicția explicită din Codul muncii, încheierea unui contract de muncă nu s-ar putea face decât de către tutore în numele persoanei puse sub interdicție. Pe de o parte, astfel de contracte care angajează prestarea unei munci din partea persoanei puse sub interdicție ar trebui supravegheate îndeaproape de către autoritatea tutelară pentru a se asigura că nu este vorba despre exploatarea prin muncă a persoanei pusă sub interdicție de către tutorele său. Dar această supraveghere ar trebui să existe oricum pentru alte tipuri de contracte sau acțiuni legale sau în afara legii pe care le întreprinde tutorele în gestionarea intereselor și drepturilor persoanei pusă sub interdicție.

Pe de altă parte, instituirea unor măsuri de protecție proporționale, adecvate circumstanțelor în cauză, în defavoarea unei incapacități juridice de exercițiu totale, ar putea avea beneficii în ceea ce privește încurajarea și sprijinirea persoanei asupra căreia s-a luat o măsură de protecție să ia propriile decizii în legătură cu angajarea într-o relație de muncă, în condiții de protecție adecvată.

De exemplu: Un adult pus sub interdicție judecătorească este calificat pentru un post aflat liber la un angajator, pentru care angajatorul respectiv l-a recrutat. Angajatorul nu îl poate angaja pentru că îi interzice Codul muncii. Adultul în cauză împreună cu tutorele poate introduce o acțiune în instanța de dreptul muncii împotriva angajatorului și cere instanței să dispună angajarea pe postul respectiv pentru care a câștigat concursul. Instanța de judecată ar trebui să facă aplicarea cu prioritate a standardelor internaționale de garantare a dreptului la muncă și nediscriminare și să dispună angajarea adultului pus sub interdicție. Alternativ, instanța poate ridica din oficiu o excepție de neconstituționalitate a prevederilor art.13 alin.4 din Codul muncii care contravin dreptului la muncă și nediscriminării și să trimită cazul spre examinare la Curtea Constituțională.

²² A se vedea Codul familiei, art.123 și art.124.

²³ A se vedea Codul familiei, art. 151.

Un angajator a recrutat un adult pus sub interdicție judecătorească, calificat pentru un anumit post. Angajatorul i-a încheiat contract de muncă, însă nu îl poate înregistra la Inspectoratul de muncă, deoarece Codul muncii interzice angajarea adulților puși sub interdicție judecătorească. Angajatorul poate să îndrepte o acțiune în instanța de contencios administrativ împotriva Inspectoratului de muncă prin care să ceară instanței de contencios administrativ să dispună efectuarea înregistrării contractului de muncă. Instanța de judecată ar trebui să facă aplicarea cu prioritate a tandardelor internaționale de garantare a dreptului la muncă și nediscriminare și să dispună efectuarea înregistrării contractului de muncă respectiv.

Alternativ, instanța poate ridica din oficiu o excepție de neconstituționalitate a prevederilor art.13 alin.4 din Codul muncii care contravin dreptului la muncă și nediscriminării și să trimită cazul spre examinare la Curtea Constituțională.

➤ **Interdicția legală de a se căsători**

Atât Codul civil nou, cât și cel vechi interzic celor puși sub interdicție dreptul de a se căsători. Potrivit art. 9 teza I din Codul familiei, este oprit să se căsătorească alienatul mintal și debilul mintal. Reglementarea identică se regăsește în art. 276 din noul Cod civil, iar încălcarea acesteia se sancționează cu nulitatea absolută (art. 19 din Codul familiei). Consecința este că persoana care se află într-o asemenea situație nu se poate căsători cu nici o altă persoană. Alienatul sau debilul mintal nu se poate căsători, indiferent dacă este sau nu pus sub interdicție, deoarece textul nu distinge. Deci nu există identitate de situație între starea care generează acest impediment și lipsa capacității de exercițiu a persoanei. Alienatul sau debilul mintal nu se poate căsători nici măcar în momentele de luciditate pasageră. Cu alte cuvinte, această situație nu se rezumă la o lipsă a discernământului. Alienația sau debilitatea mintală constituie impediment la căsătorie, deoarece o asemenea stare este incompatibilă cu finalitatea căsătoriei.

Pot fi încadrate în categoria alienației și debilității mintale bolile psihice grave, precum: schizofrenia, oligofrenia, precum și alte afecțiuni care alterează grav și permanent discernământul persoanei, însă persoanele pot cunoaște unele perioade pasagere de luciditate. Spre deosebire de art. 9 din Codul familiei, care în teza a II-a, interzice căsătoria celui lipsit vremelnic de facultățile mintale, cât timp nu are discernământul faptelor sale, noul Cod civil reglementează distinct această ipoteză în art. 299. Conținutul normativ este identic, numai că, din punctul de vedere al tehnicii legislative, s-a optat pentru două texte separate, sancțiunea fiind diferită pentru fiecare caz în parte. Astfel, numai alienația sau debilitatea mintală este impediment la căsătorie a cărei încălcare se sancționează cu nulitatea absolută, pe când lipsa vremelnică a discernământului constituie doar o cauză de nulitate relativă.

De exemplu: În practică au existat cazuri în care persoane puse sub interdicție au încheiat căsătorii sau au un contract de muncă. Aceste contracte civile sunt însă lovite de nulitate. Aplicarea sancțiunilor ulterior încheierii actelor prohibite, duce la alte abuzuri și încălcări ale drepturilor persoanelor cu dizabilități puse sub interdicție judecătorească.

➤ **Interdicția legală de a vota**

Persoanelor puse sub interdicție judecătorească le este interzis dreptul de a vota la alegeri conform art.3 alin.5 din Legea electorală nr.15/2008.

7. Care este rolul Autorității tutelare în legătură cu punerea sub interdicție judecătorească?

➤ **Cine este Autoritatea tutelară**

Primarul localității de domiciliu a persoanei pusă sub interdicție constituie Autoritatea tutelară. Aceasta înseamnă că în cadrul primăriei fiecărei localități este organizat un serviciu de autoritate tutelară. Președintele Consiliului județean supervizează activitatea serviciului de autoritate tutelară efectuată la nivelul primăriei.²⁴

➤ **Numirea tutorelui**

Autoritatea tutelară, în urma primirii hotărârii definitive de punere sub interdicție a unei persoane, numește o persoană ca tutore.²⁵

➤ **Monitorizarea activității tutorelui**

Conform legii, Autoritatea tutelară asigură monitorizarea permanentă a măsurilor de protecție. Nu am putut identifica o anumită procedură sau protocoale privind aducerea la îndeplinire a acestei obligații legale. Singurele prevederi aplicabile sunt cele generale, din Codul familiei, din materia protecției minorilor prin instituția tutelei - tutorele trebuie să trimită anual un raport de activitate către autoritatea tutelară și să răspundă în orice moment la orice întrebare legată de tutelă.²⁶

Din rapoartele anuale ale unor servicii de autoritate tutelară din anumite localități, în puținele cazuri în care acestea și le publică pe website-ul primăriei, și din informația publicată despre atribuțiile acestui serviciu reiese că rapoartele solicitate de la tutori se limitează la modul în care administrează patrimoniul minorului sau persoanei puse sub intervenție – darea de seamă și descărcarea de gestiune a tutorelui – fără a intra în detalii despre alte aspecte inclusiv angajarea, educația persoanei protejate.²⁷

În unele cazuri, pe lista documentelor necesare pentru descărcarea de gestiune este și ancheta socială întocmită de Comportamentul de Autoritate Tutelară.²⁸ Implementată în mod adecvat, această obligație legală a monitorizării permanente poate fi o oportunitate pentru prevenirea și combaterea potențialelor abuzuri legate de exploatarea prin muncă a

²⁴ Legea 215/2001 Legea administrației publice locale, Art.68.(1).s), 69, 116.(1).o).

²⁵ A se vedea Codul familiei, art.145.

²⁶ Prevederile aplicabile reprezentantului legal în cazul protecției minorilor se aplică în mod corespunzător. A se vedea art.130 și următoarele din Codul familiei.

²⁷ A se vedea informația disponibilă la: <http://www.sfantugheorgheinfo.ro/index.php?page=41>,
<http://www.targujiu.ro/portal/gorj/tgjiu/portal.nsf/AllByUNID/0000145E?OpenDocument>.
În rapoartele de activitate, informația se referă doar la instituția curatelei, nu și a tutelei
http://www.satu-mare.ro/fisiere/tutela/ra_februarie_tutela.pdf,
http://www.satu-mare.ro/fisiere/AT_Raportactivitate_ian2010.pdf,
<http://www.satu-mare.ro/primaria/rapoarte/2008/activitate2008.html>,
http://www.ploiesti.ro/Raportul%20administratiei%20locale_2009.pdf.

²⁸ A se vedea informația disponibilă la <http://82.79.4.66/portal/portalgI.nsf/AllById/1.7.4.2.6>.

persoanelor puse sub interdicție, atât în cazul în care angajarea lor în muncă ar fi permisă, cât și în cazurile în care sunt folosite pentru munca la negru. Aceasta se poate face inclusiv prin intermediul anchetei sociale efectuată în mod eficace.

Persoana pusă sub interdicție sau orice persoană se poate plânga Autorității tutelare în legătură cu tutorele. Autoritatea tutelară poate îndepărta tutorele când acesta săvârșește un abuz, o neglijență gravă sau fapte care îl fac nevrednic de a fi tutore, precum și dacă nu își îndeplinește mulțumitor sarcina (art.138 din Codul familiei). Nu am găsit publicate informații despre numărul de plângeri primite de Autoritatea tutelară privind astfel de comportamente ale tutorilor, numărul și natura intervențiilor efectuate ca răspuns la astfel de plângeri sau numărul de decizii de îndepărtare a tutorelui datorită unor fapte de acest tip.

8. Cine poate fi numite tutore?

Legea română nu stabilește criterii clare care să ghideze numirea unei persoane ca tutore. De principiu, poate fi numit tutore orice persoană fizică majoră, în deplinătatea capacității de exercițiu și cu o comportare bună. Legea nu stabilește o ordine de preferință în privința persoanelor care pot primi sarcina de tutore. În această calitate poate fi numită o rudă a persoanei pusă sub interdicție, dar la fel de bine, chiar în concurs cu o rudă, poate fi numită o altă persoană.

Art. 118 din Codul familiei stabilește situațiile în care o persoană nu poate fi numită tutore: minorul sau cel pus sub interdicție, cel decăzut din drepturile părintești sau declarat incapabil de a fi tutore, cel căruia i s-a restrâns exercitiul unor drepturi politice sau civile, precum și cel cu rele purtări, cel lipsit, potrivit legii, de dreptul de a alege și de a fi ales ca deputat, cel care exercitând o tutelă, a fost îndepărtat din aceasta, cel care, din cauza intereselor potrivnice cu ale persoanei puse sub interdicție, nu ar putea îndeplini sarcinile tutelei. Dacă aceste cauze există la momentul în care se pune problema deschiderii tutelei, ele constituie cauze de incapacitate a persoanei de a primi aceasta calitate, iar dacă apar pe timpul exercitării tutelei ele constituie cauze de îndepărtare din tutelă.

Actele necesare pentru numirea unui tutore sunt următoarele: - pentru persoana pusă sub interdicție: sentința civilă de punere sub interdicție rămasă definitivă și irevocabilă, copii ale actelor de stare civilă ale bolnavului, adeverința de venituri, copii ale actelor de proprietate; - pentru tutore: cerere, acte de stare civilă, adeverința de venituri, cazier, adeverința medicală din care să reiasă că este apt pentru a fi tutore. Din această listă de documente, nu reiese existența vreunui mijloc de verificare a bunei comportări a persoanei, incidența intereselor potrivnice cu ale persoanei pusă sub interdicție sau capacitatea de a îndeplini sarcinile tutelei, în afară de capacitatea financiară.

9. Contestarea hotărârii de punere sub interdicție și a deciziei de numire a tutorelui

Sentința judecătorească de punere sub interdicție poate fi atacată cu recurs la tribunal în termen de 15 zile de la comunicare de persoana în cauză sau de persoana care a inițiat procedura (art.144 din Codul familiei).

Pe de altă parte, pe lângă sentința judecătorei există și decizia autorității tutelare de numire a persoanei care va fi tutore. Codul familiei nu prevede expres dreptul de a contesta această decizie a autorității tutelare, dar în baza dreptului de acces la justiție și a dreptului de petiționare, persoana ar trebui să aibă dreptul să introducă o acțiune în contenciosul administrativ la tribunal împotriva Autorității tutelare în baza Legii contenciosului administrativ.²⁹

Problema care ar putea să apară într-o astfel de situație este legată de faptul că din momentul rămânerii definitive a hotărârii de punere sub interdicție, interzisul își pierde dreptul de a se adresa personal instanței de judecată, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege, iar contestarea deciziei autorității tutelare de numire a unei anumite persoane ca tutore nu este un astfel de caz expres prevăzut de lege, după cum am afirmat mai sus.³⁰ O astfel de situație vine în contradicție cu drepturile persoanei de a avea acces la justiție, dreptul la un remediu legal, dreptul la petiționare.

²⁹ Legea 554/2004 privind contenciosul administrativ.

³⁰ A se vedea Codul de procedură civilă, art.42.

II. PREVEDERILE DIN NOUL COD CIVIL

Noul Cod civil încorporează Codul familiei în Cartea a II-a, intitulată „Despre familie” (art. 258-534).³¹ De la publicarea și intrarea în vigoare a legii pentru punerea în aplicare a noului Cod civil, probabil 01.10.2011, vechile reglementari vor fi abrogate, astfel că se impune să analizăm care sunt noutățile în materia incapacității persoanelor fizice, în special în lumina ratificării Convenției drepturilor persoanelor cu dizabilități, prin Legea nr. 221 din 11 noiembrie 2010. Ratificarea convenției presupune armonizarea legislației interne cu prevederile acesteia. Este imperios necesară analiza dispozițiilor noului Cod civil pentru a stabili în ce măsură un act normativ care se dorește a fi adaptat realităților actuale, corespunde cerințelor stabilite în convenție în ceea ce privește asigurarea respectării drepturilor persoanelor cu dizabilități. Ne vom referi în cele ce urmează la trei aspecte de noutate introduse în noul Cod civil: actele juridice care pot fi încheiate de persoana pusă sub interdicție, consiliul de familie și instanțele specializate.

1. **Acte juridice care pot fi încheiate de persoana pusă sub interdicție**

Aceasta reprezintă o noutate introdusă de noul Cod civil în ceea ce privește regimul tutelei interzisului judecătoresc. Se păstrează regula că interzisul judecătoresc este considerat a fi complet lipsit de capacitate de exercițiu, iar actele juridice se încheie, în numele acestora, de reprezentanții lor legali, în condițiile prevăzute de lege. Există totuși o serie de acte care pot fi încheiate de persoana pusă sub interdicție judecătorească, cu condiția să fie executate la momentul încheierii lor:³²

➤ **Acte de conservare;**

➤ **Acte de dispoziție de mică valoare cu caracter curent.**

De exemplu: Din momentul în care intră în vigoare noul Cod civil, persoanele puse sub interdicție vor putea să facă o serie de acte de o valoare mică prin care nu se pune în pericol patrimoniul sau drepturile pe care le dețin. Persoanele puse sub interdicție vor putea efectua unele cumpărături curente, achiziționa unele servicii care se prestează pe lor, folosi și administra bunurile proprii.

Prin urmare se aplică același regim prevăzut în cazul minorilor peste 14 ani, cu capacitate de exercițiu restrânsă. Însă, din păcate aici se oprește similitudinea. Minorului care a împlinit vârsta de 15 ani, îi este recunoscut dreptul de a încheia acte juridice referitoare la munca, la îndeletnicirile artistice sau sportive ori la profesia sa, cu încuviințarea părinților sau a tutorelui, are dreptul de a exercita singur drepturile și de a executa tot astfel obligațiile izvorâte din aceste acte și poate dispune singur de veniturile dobândite. Interzisului judecătoresc nu îi este recunoscut dreptul de a munci și de a se bucura de roadele muncii sale.

2. **Consiliul de familie**

Noul Cod civil introduce noțiunea de „Consiliul de familie”, atât pentru tutela minorului sub 14 ani, cât și în cazul punerii sub interdicție a adultului. Consiliul de familie este compus din 3 rude sau afini, ținând seama de gradul de rudenie și de relațiile personale cu familia minorului

³¹ Noul Cod civil adoptat prin Legea 287/17 iulie 2009, publicată în M.Of. nr. 511 din 24 iulie 2009.

³² A se vedea Noul Cod civil adoptat prin Legea 287/17 iulie 2009, publicată în M.Of. nr. 511 din 24 iulie 2009, art.43 alin.3.

sau al persoanei pusă sub interdicție. În lipsă de rude sau afini pot fi numite și alte persoane care au avut legături de prietenie cu părinții minorului sau care manifestă interes pentru situația acestuia. Rolul consiliului de familie este acela de a supraveghea modul în care tutorele își exercită drepturile și își îndeplinește îndatoririle.

3. *Instanțe specializate*

Art. 265 din noul Cod civil instituie instanța de tutelă și instanță specializată în materia cauzelor de familie. Astfel, toate măsurile date prin Cartea a II-a – „Familia” în competența instanței judecătorești, precum și toate litigiile privind aplicarea dispozițiilor din domeniul familiei sunt de competența instanței de tutelă prevăzute la art. 107.

Potrivit art. 107, procedurile din cod privind ocrotirea persoanei prin tutelă și curatelă sunt de competența instanței de tutelă și familie stabilite potrivit legii, denumită în continuare instanța de tutelă. Așadar, în tot ceea ce privește ocrotirea persoanei fizice, precum și relațiile de familie, fie nepatrimoniale, fie patrimoniale, competența va aparține instanței de tutelă și de familie, denumită generic instanța de tutelă. În aplicarea noului Cod civil, prin legea pentru organizarea judecătorească se vor stabili regulile privind alcătuirea și funcționarea instanței de tutelă, ca și instanță specializată.

În concluzie, așa cum se poate observa, noul civil nu aduce îmbunătățiri substanțiale în privința asigurării respectării drepturilor fundamentale ale persoanelor cu dizabilități puse sub interdicție. În opinia noastră, va trebui modificat pentru a nu contraveni dispozițiilor Convenției privind drepturile persoanelor cu dizabilitati, ratificată de România. La fel ca și vechea reglementare instituția interdicției judecătorești urmărește protecția persoanei fără capacitate de exercițiu, care nu poate lua singură decizii, din cauza alienației sau debilității mintale. Din păcate din cele constatate în practică, nu reușește decât să anuleze drepturile fundamentale ale persoanei, fără a avea eficiență în a proteja drepturile acesteia.

III. STUDII DE CAZ

Mai jos redăm patru cazuri reale cu care s-au confruntat beneficiarii ai Fundației „Pentru Voi” Timișoara. Pentru a proteja persoanele în cauză și din motive de confidențialitate nu vom prezenta numele reale ale persoanelor sau alte detalii care ar putea conduce la identificarea lor. La final vom prezenta rezultatele unei mini-cercetări efectuate de Centrul de Resurse Juridice în legătură cu numărul persoanelor puse sub interdicție judecătorească înregistrate la autoritățile tutelare de la 44 de primării din orașele principale din România.

CAZUL 1

F.G. este o persoană pusă sub interdicție judecătorească din anul 2001. Sentința de punere sub interdicție nu a fost comunicată oficiului de stare civilă unde a fost înregistrată nașterea lui F.G, astfel că nu figura în registrele de stare civilă ca persoană pusă sub interdicție judecătorească.

În anul 2004, F.G. a încheiat o căsătorie. După încheierea căsătoriei, noua familie a avut un copil, astfel că tatăl a dorit să muncească pentru a-și întreține soția și copilul. Prin urmare, F.G. s-a angajat cu contract de muncă fără a declara că este pus sub interdicție. În prezent F.G. lucrează în continuare cu contract de muncă. În tot acest timp, nici tutorele lui F.G., nici autoritatea tutelară nu au sesizat faptul că actele juridice încheiate de F.G. sunt lovite de nulitate și nu au luat nici o măsură.

Scurte considerații pe caz:

Cazul lui F.G. ilustrează că sistemului juridic actual de protecție a persoanelor puse sub interdicție judecătorească nu protejează în realitate interesele persoanei. Acesta nu răspunde nevoilor și capacităților lui F.G. Deși pus sub interdicție judecătorească, F.G. a fost capabil să își aleagă o parteneră de viață, să își întemeieze o familie și să susțină prin munca sa ca angajat cu contract de muncă. Cu toate acestea, legea nu îi recunoaște lui F.G. posibilitatea ca să facă în mod legal toate aceste acte de care este capabil.

De asemenea, în cazul lui F.G., au existat câteva disfuncționalități ale sistemului de punere în aplicare a hotărârilor judecătorești de punere sub interdicție prin intermediul tutorelui și autorității tutelare. Tutorele este persoana care ar fi trebuit să sesizeze intenția interzisului de a încheia o căsătorie, însă în cazul persoanelor adulte puse sub interdicție, tutela este o sarcină dificil de asumat, așa încât mulți tutori își exercită această sarcină pur formal. Autoritatea tutelară, datorită numărului limitat de angajați și a numeroaselor atribuții de exercitat, nu poate întotdeauna să asigure protecția interzisului.

CAZUL 2

A.S. este o persoană cu dizabilități intelectuale. În anul 1997, la cererea mamei ei, A.S. a fost pusă sub interdicție judecătorească. Prin sentința instanței de judecată s-a stabilit că A.S. are o lipsă totală de discernământ. Hotărârea judecătorească din 1997 de punere sub interdicție a

dispus în sarcina autorității tutelare să numească un tutore. Întrucât mama persoanei interzise nu a mai efectuat demersuri pentru numirea unui tutore, sentința nu a fost pusă în aplicare de către autoritatea tutelară. Abia după decesul mamei interzisei A.S. în anul 2009, rudele acesteia doresc să înstrăineze apartamentul moștenit împreună cu A.S.. În cadrul procedurilor succesoriale se constată că nu a fost numit un tutore.

Întrucât rudele persoanei cu dizabilități intelectuale sau alte persoane cunoscute nu au dorit să preia sarcina tutelei, autoritatea tutelară a solicitat instanței numirea persoanei juridice în ocrotirea căreia se afla A.S., ca tutore, în baza art. 25 alin. 4 din Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap. În primă instanță acțiunea este respinsă cu motivarea că numai autoritatea tutelară poate numi un tutore, așa cum prevedea sentința de punere sub interdicție, anterioară apariției Legii nr. 448/2006. Se promovează apel în care se solicită aplicarea art. 25 alin. 4 din Legea nr. 448/2006, care prevede expres ca în cazul numirii persoanei juridice ca tutore, instanța judecătorească este singura competentă. Apelul este admis și instanța numește ca tutore persoana juridică.

Scurte considerații pe caz:

În cazul lui A.S. sistemul de punere în aplicare a hotărârilor judecătorești de punere sub interdicție nu a funcționat. Instanța de judecată nu a comunicat autorității tutelare hotărârea în cauză sau dacă a comunicat, autoritatea tutelară nu a făcut demersurile necesare pentru numirea unui tutore care să asigure exercitarea drepturilor lui A.S. Abia la moartea mamei lui A.S., care a continuat și după majoratul lui A.S. să se poarte în fapt ca reprezentantul legal al lui A.S., s-a observat această lipsă fundamentală a aplicării protecției juridice.

În cazul lui A.S. instanța de fond a omis incidența în cauză a unor modificări legislative, greșeală corectată de instanța de apel. Pentru a putea produce modificări care să asigure respectarea drepturilor fundamentale pentru persoanele cu dizabilități intelectuale puse sub interdicție este necesar ca toate reglementările legale cu incidență în materie să fie corelate. Măsura punerii sub interdicție este o măsură de ocrotire, care urmărește să asigure protejarea intereselor persoanei lipsite de capacitatea de a-și exercita singură drepturile, iar prin normele care reglementează această instituție trebuie să se dea eficiența de care este lipsită în prezent.

În cele mai multe cazuri, cu ocazia obținerii certificatului de handicap, în condițiile Legii nr. 448/2006, se instituie și punerea sub interdicție pentru persoanele adulte cu dizabilități intelectuale, care nu-și pot administra bunurile personale. De cele mai multe ori, sunt numiți ca tutori părinții sau rude apropiate, atunci când acestea există. Art. 25 din Legea nr. 448/2006 a introdus posibilitatea numirii ca tutore a autorității administrației publice locale sau a persoanei juridice private care asigură protecția și îngrijirea persoanei cu handicap, în situațiile în care persoana cu handicap nu are rude ori persoane care să accepte tutela.

Așa cum prevede art. 25 alin. 5 din Legea nr. 448/2006, monitorizarea respectării obligațiilor care revin tutorelui persoanei cu handicap este asigurată de autoritatea tutelară din unitatea administrativ-teritorială în a cărei rază își are domiciliul sau reședința persoana cu handicap. Din păcate, autoritatea tutelară nu are capacitatea administrativă de a asigura o monitorizare eficientă și nici mijloacele legale necesare pentru a interveni atunci când interesele interzisului sunt încălcate.

CAZUL 3

M.A., în vârstă de 34 ani, este o persoană cu dizabilități intelectuale. Mama lui M.A. a avut grijă de el și după majorat. După moartea mamei sale în anul 2007, M.A. care nu are rude cunoscute a rămas în grija unor apropiați ai familiei, persoane vârstnice. Aceștia au solicitat instituției-furnizor de servicii sociale care îl avea ca beneficiar pe M.A., să demareze procedura punerii sub interdicție, deoarece M.A. nu-și putea administra singur bunurile moștenite de la mamă (un apartament) și veniturile, constând din pensia de urmaș.

Din anul 2008, M.A. a fost pus sub interdicție judecătorească, cu diagnosticul retard mental ușor - mediu cu tulburări de comportament OI = 59, fără discernământ. Instanța de judecată a numit tutore persoana juridică – instituția care îl are în îngrijire pe M.A..

În 2009, M.A. a depus o cerere de chemare în judecată, în nume propriu, împotriva tutorelui și a autorității tutelare, prin care a solicitat îndepărtarea de la tutelă a persoanei juridice și numirea unei persoane fizice ca tutore în persoana lui S.P. Instanța a numit un curator pentru a-l reprezenta pe M.A., acesta neputând sta în instanța de judecată în nume propriu deoarece nu are capacitate juridică de exercițiu, fiind pus sub interdicție judecătorească. Ulterior a rezultat că M.A. a fost atras de către numitul S.P. care își făcuse un mijloc de trai din preluarea bunurilor și veniturilor unor persoane cu dizabilități sau vârstnice. Instanța a respins acțiunea ca fiind formulată de către o persoană lipsită de capacitate de exercițiu.

Scurte considerații pe caz:

Cazul lui M.A. s-a finalizat fericit în sensul că planurile de excrocare ale lui S.P. au fost dejucate. Însă, soluția dată de instanța de judecată în cazul lui M.A., anume de respingere a acțiunii pentru că a fost formulată de către o persoană lipsită de capacitate de exercițiu, ridică probleme care țin de recunoașterea egală a persoanei în fața legii și a instanțelor de judecată.

Mergând pe linia indicată de instanța de judecată, o persoană pusă sub interdicție judecătorească nu poate într-o eventuală situație de abuz să obțină schimbarea tutorelui în instanță, chiar dacă are un curator numit de instanță în același proces. Această situație este cu atât mai gravă cu cât se întâmplă în contextul unei monitorizări deficitare din partea autorității tutelare a activității tutorelui, din motivele administrative și bugetare expuse mai sus.

CAZUL 4

I.E. în vârsta de 29 ani, având diagnosticul de oligofrenie - debilitate mintală, a fost pusă sub interdicție în anul 2003. Din hotărârea judecătorească de punere sub interdicție rezulta că „instanța reține că examenul psihiatric confirmă diagnosticul clinic”, iar „comisia medicală a apreciat, în baza simptomatologiei clinice și a informațiilor testimoniale că I.E. nu are discernământul necesar pentru a se îngriji de interesele sale.”

Mama lui I.E. afirma că a fost condiționată să ceară punerea sub interdicție a fiicei, pentru a primi dreptul la asistent personal sau indemnizația pentru acesta. I.E. face parte dintr-o familie numeroasă cu posibilități materiale extrem de reduse, formată din:

- parinti, amandoi cu o stare de sanatate precara, suferind de numeroase afectiuni somatice;
- un frate in varsta de 24 ani cu dizabilitate intelectuala severa, cu comportament provocator, agresiv, care se afla acasa in ingrijirea mamei;
- nepotul de sora in varsta de 6 ani care este in ingrijirea bunicilor.

Veniturile familiei sunt compuse din salariul mamei, care este asistent maternal pentru nepotul de 6 ani, indemnizatiile si bugetul personal complementar pentru cei doi copii cu handicap grav (I.E. si fratele ei), precum si alocatia nepotului lui I.E.

I.E. Frecventează un centru de servicii sociale, fiind o persoană ascultătoare, cuminte, respectuoasă cu toți colegii și educatorii și își desfășoară activitatea cu mare conștiinciozitate. Acasa se uită la desene împreună cu nepotul ei, se joacă mult cu acesta, iese la plimbare cu el în fața casei, ascultă muzică ușoară la TV, o ajută mult pe mama la activitățile gospodărești. Mai mult de cand tatal nu mai primește pensie de boala si nu mai are nici un venit, fac curatenie impreuna la o asociatie de locatari.

Conform certificatului de încadrare în grad de handicap I.E. este încadrată în gradul I (unu) de handicap. Deși poate beneficia de asistent personal, nu are unul dar, primește indemnizația pentru acesta.

Timp de aproximativ 1 an, I.E. a fost angajata cu contract individual de munca intr-o unitate protejata pentru activitati de curatenie. A facut fata cu succes sarcinilor de serviciu, insa din pacate punerea sub interdictie a atras nulitatea contractului de munca a lui I.E.

Scurte considerații pe caz:

La fel ca si in cazul lui F.G, I.E. a dovedit ca poate sa munceasca, chiar daca este pusa sub interdictie. În unele cazuri, din cauza greșitei interpretări a legislației, persoanelor cu dizabilități intelectuale sau familiilor acestora li s-a cerut să obțină punerea lor sub interdicție, condiționat de acordarea dreptului la asistent personal sau a indemnizației pentru acesta. În multe cazuri familiile nu știu ce implicații juridice are instituirea interdicției asupra persoanelor cu dizabilități intelectuale, crezând că este doar o formalitate pentru acordarea drepturilor prevăzute de Legea nr. 448/2006.

Sistemul si-a dovedit ineficienta si in acest caz, in sensul ca daca persoana pusa sub interdictie nu-si declara situatia, nu exista posibilitatea verificarii acestuia de catre angajator. De asemenea, parcurgerea procedurii ridicarii interdicției este extrem de greu de parcurs, mai ales ca totusi datorita gradului de handicap, I.E. are nevoie de protectie.

Cea mai mare problema consta in faptul ca punerea sub interdictie ii anuleaza lui I.E. dreptul la munca, desi aceasta este capabila sa execute anumite activitati lucrative intr-un mediu protejat. Astfel, se mentine si se agraveaza starea de nevoie in care se afla I.E. si familia ei, de asemenea se mentine si statutul acesteia de asistat social. Daca legislatia romana ar fi armonizata cu legislatia UE privind drepturile persoanelor cu dizabilitati, I.E. ar putea schimba statutul de asistat social cu cel de contribuabil.

CAZUL 5

CRJ a transmis solicitări de informații în baza nr. 544/2002, unui număr de **44 de autorități și instituții ale administrației publice locale**. Au fost solicitate informații cu privire la numărul persoanelor cu dizabilități aflate în evidență la momentul înregistrării cererii de solicitare de informații și numărul persoanelor cu dizabilități pentru care s-a instituit măsura tutelii în perioada 2009-2010.

Din analiza datelor colectate a reieșit că la data solicitării informațiilor (septembrie 2010) se aflau în evidența autorităților tutelare un număr de **4088 de persoane** pentru care s-a instituit măsura tutelii. Numărul cel mai mare (438) de persoane aflate sub tutelă a fost înregistrat în București, sectorul 3. La popul opus s-a aflat Primăria Municipiului Drobeta Turnu- Severin care a răspuns că nu are în evidență persoane pentru care a fost instituită măsura tutelii.

Următoarele informații au fost transmise de autoritățile tutelare:

- Primăria Sector 1 București – Compartimentul autoritate tutelară: 244 dosare privind persoane majore puse sub interdicție prin sentințe judecătorești, definitive și irevocabile, iar pentru perioada 2009 – 2010 măsura tutelii a fost instituită pentru 22 persoane
- Primăria Municipiului Miercurea-Ciuc – Serviciul public de Asistență Socială și Autoritate: 2 persoane
- Consiliul Local al Municipiului Pitești – Direcția de Asistență Socială a Municipiului Pitești 249 pentru care s-a instituit măsura tutelii
- Primăria Sectorului 4 București : 200 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelii
- Primaria Municipiului Brașov : 108 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelii.
- Serviciului de autoritate tutelară - Primăria Municipiului Galați : 4 persoane cu dizabilitate și cu probleme psihice pentru care s-a instituit măsura provizorie de ocrotire.
- Compartimentul autoritate tutelară – Primăria Municipiului Sfântu Gheorghe : 66 persoane.
- Compartimentului de autoritate tutelară – Primăria Municipiului Târgu Jiu : 5 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelii.
- Direcția de administrație publică Birou autoritate tutelară – Primăria Municipiului Sibiu : 361 persoane pentru care s-a instituit tutela în conformitate cu art. 142, 145 și 147 din Codul Familiei.
- Direcția de asistență socială – Serviciul autoritate tutelară – Primăria Municipiului Suceava: 7 persoane cu dizabilitate și probleme psihice pentru care s-a instituit măsura tutelii.
- Municipiul Tulcea informații : 1 persoană pentru care s-a instituit măsura tutelii.
- Direcția publice de asistență socială – Primăria Municipiului Vaslui : 4 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelii
- Compartimentului informare, presă, comunicare și relații publice – Primăria Municipiului Alba Iulia : 10 persoane pentru care s-a stabilit măsura tutelii , iar pentru anii 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelii pentru 3 persoane
- Compartimentul autoritate tutelara – Primăria Municipiului Bistrița : 17 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelii, iar pentru intervalul 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelii pentru 5 persoane
- Primăria Municipiului Botoșani 2 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelii
- Primăria Municipiului Brăila 54 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelii, iar în intervalul 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelii pentru 14 persoane.

- Serviciul Autoritate Tutelara – Primăria sector 6 București 337 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei
- Primăria Municipiului Reșița: 2 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei
- Serviciul Autoritate Tutelara – Primăria Municipiului Cluj-Napoca: 144 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei.
- Primăria Municipiului Giurgiu: 13 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei.
- Primăria Municipiului Deva : 15 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei, iar pentru intervalul 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelei pentru 2 persoane.
- Primăria Municipiului Slobozia: 5 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei, iar în intervalul 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelei pentru 3 persoane.
- Primăria Municipiului Târgu Mureș: 277 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei
- Primăria Municipiului Piatra Neamț: 12 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei
- Primăria Municipiului Slatina: 34 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei, iar pentru intervalul 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelei pentru 12 persoane
- Primăria Municipiului Alexandria: 13 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei, iar în intervalul 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelei pentru 4 persoane
- Primăria Municipiului Timișoara: 287 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei
- Primăria Municipiului Râmnicu Vâlcea 32 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei
- Primăria Municipiului Focșani 7 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei
- Primăria Municipiului Satu Mare 6 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei.
- Primăria Municipiului Bacău 58 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei, iar în intervalul 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelei pentru 13 persoane.
- Primăria Sectorului 3 – București: 438 persoane pentru a fost instituită măsura tutelei.
- Primăria Municipiului Călărași: 17 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei în intervalul 2009 -2010
- Primăria Municipiului Târgoviște: 21 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei în intervalul 2009-2010
- Primăria Municipiului Craiova 8 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei în intervalul 2009-2010.
- Primăria Municipiului Drobeta Turnu Severin ne-a răspuns că nu deține în evidență persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei.
- Primăria Municipiului Ploiești: 65 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei, iar în intervalul 2009 – 2010 s-a instituit măsura tutelei pentru 12 persoane.
- Primăria Sector 2 București: 254 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei, iar în intervalul 2009 – 2010 s-a stabilit măsura tutelei pentru 29 persoane.
- Primăria Sector 3 București: 438 persoane pentru care s-a instituit măsura tutelei.

CAZUL 6

Extrase relevante din prevederile legale referitoare la capacitatea juridică a persoanei din noua legislație din Ungaria (Legea nr.CXX din 2009 privind Codul Civil adoptat de Parlamentul Ungariei pe data de 9 noiembrie 2009)³³

³³ Traducerea are la bază o traducere neoficială în limba magiară care a fost realizată și ne-a fost pusă la dispoziție de Mental Disability Advocacy Center (www.mdac.org).

Cartea a doua, Capitolul III

Facilitarea luării deciziei și a încheierii actelor juridice de către persoanele adulte

Articolul 2:15. [Instituții juridice care facilitează luarea deciziei de către persoanele adulte]

(1) Următoarele instituții juridice vor asista luarea deciziei de către persoanele adulte care au nevoie de asistență și protecție din cauza capacității lor mentale, stării de sănătate mentală sau a unei dependențe patologice:

- a) îndrumarea în avans,
- b) luarea deciziei în mod asistat,
- c) tutela care restrânge capacitatea juridică.

(2) Instituțiile juridice prevăzute la alineatul 1 se pot aplica în același timp, dacă legea nu prevede altfel.

Articolul 2:16 [Definiția și stabilirea îndrumării în avans]

(1) Persoanele adulte care au capacitate juridică pot să facă o îndrumare în avans într-un document autentic sau într-un înscris sub semnătură privată, contrasemnat de un avocat sau în nume propriu în fața autorității tutelare referitor la cazul în care capacitatea lor juridică ar putea să fie limitată pe viitor sau în condițiile alineatului 5 – cu privire la anumite decizii care vor fi luate în aceste circumstanțe asociate anumitor relații financiare sau personale.

(2) Persoanele adulte care au capacitate juridică pot să dispună de următoarele aspecte prin luarea unei îndrumări avansate:

- a) pot indica una sau mai multe persoane care să le ofere asistență în luarea deciziilor, încheierea actelor juridice, în conformitate cu regulile de luare a deciziei asistate, mai mult pot propune una sau mai multe persoane care să le fie numite tutore sau substitut de tutore,
- b) pot exclude anumite persoane de la a fi numite persoane care să îi asiste sau să le fie tutori,
- c) pot solicita sau pot să refuze internarea lor în instituții sociale de tip rezidențial,
- d) pot numi un tutore pentru copiii lor minori sau pot exclude anumite persoane de a fi numite tutore al copiilor lor,
- e) pot da împuternicire avocațială pentru gestionarea actelor patrimoniale și intereselor financiare,
- f) pot dispune modul în care bunurile lor mobile sau imobile sau veniturile vor fi gestionate.

(3) Valabilitatea unei îndrumări în avans va fi condiționată de înregistrarea în register oficiale autentice care vor fi reglementate de o lege specială.

(4) Îndrumarea în avans va intra în vigoare în momentul în care instanța de judecată dă o hotărâre finală asupra restrângerii capacității juridice a adultului respectiv, cu excepția cazului prevăzut la alineatul 5.

(5) Instanța de judecată va decide asupra îndrumării în avans sau a unei anumite părți din aceasta care va intra în vigoare în loc să decidă asupra restrângerii capacității juridice a adultului privind anumite categorii de acte juridice, dacă îndrumarea în avans este valabilă, cu condiția ca îndrumarea în avans să asigure protecția persoanei adulte, chiar dacă în fapt nu are efectul de a restrânge capacitatea juridică.

(6) După intrarea în vigoare a îndrumării în avans, prevederile ei trebuie considerate obligatorii referitor la interesele personale și financiare ale persoanei adulte cu capacitate juridică restrânsă.

(7) Îndrumările avansate vor fi înregistrate în register oficiale reglementate printr-o lege specială.

(8) Prevederile îndrumării în avans care se referă la refuzarea tratamentului medical obligatoriu conform legii nu sunt valabile.

Articolul 2:18. [Definiția luării deciziei în mod asistat]

(1) Instanța de judecată poate decide asupra numirii unei persoane sau a unor persoane care să asiste persoana adultă cu capacitate juridică care are nevoie de asistență în încheierea unor anumite categorii de acte juridice din cauza capacității lor mentale, stării de sănătate mentală sau unei dependențe patologice.

(2) Asistentul nu poate fi numit să asiste persoana în legătură cu categoriile de acte juridice pentru care persoana are capacitate juridică restrânsă.

(3) Instanța va putea numi în poziția de asistent o persoană adultă care are o relație de încredere cu asistatul, pe baza acordului prevăzut la alineatul 4 și care nu se încadrează în vreuna din categoriile de exceptare prevăzute la alineatul 5.

(4) Instanța de judecată va decide în momentul numirii asistentului asupra categoriilor de acte juridice în care persoana asistată primește asistența pe baza acordului între persoana asistată și asistent consemnat într-un înscris autentic sau a unui înscris sub semnătură privată contrasemnat de un avocat sau a declarației persoanei în cauză dată în fața autorității tutelare sau a instanței în timpul procedurii de punere sub tutelă prin care dovedește existența unei relații de încredere cu asistentul. În cazul în care instanța de judecată decide numirea mai multor asistenți, aceasta va putea numi un asistent numai pentru o anumită categorie de acte juridice, cu excepția cazului în care persoana asistată dorește altfel de comun acord cu asistenții.

(5) [Cauze de excludere de la statutul de asistent] [...]

Articolul 2:19. [Comportamentul asistentului și a persoanei asistate]

(1) Numirea unui asistent nu duce la restrângerea capacității juridice a persoanei asistate.

(2) Un asistent va fi îndreptățit să fie prezent atunci când persoana asistată încheie un act juridic, să faciliteze luarea deciziei de către persoana asistată în ceea ce privește actul juridic respectiv cu sfatul său și să ofere informațiile necesare persoanei asistate. Asistentul va contrasemna înscrisurilor juridice semnate de persoana asistată confirmând că a fost prezent la încheierea actului juridic și că a oferit asistența sa persoanei asistate.

[...]

Articolul 2:22. [Tutela care restrânge capacitatea juridică]

(1) Punerea unei persoane adulte sub tutelă în urma hotărârii instanței de judecată conduce la restrângerea capacității juridice a persoanei în cauză în legătură cu încheierea anumitor categorii de acte juridice.

(2) Persoanele care au capacitate juridică restrânsă vor fi considerate că au capacitate juridică față de încheierea actelor juridice despre care instanța de judecată nu le-a restricționat în mod expres capacitatea juridică, mai puțin dreptul de a vota.

(3) Instanța de judecată va ordona tutela cu restrângerea capacității juridice în cazul persoanelor adulte care nu sunt capabile să acționeze independent sau cu asistență pentru luarea deciziilor în legătură cu diferite aspecte de natură personală sau financiară ale vieții din cauza capacității lor mentale, a stării de sănătate mentală sau a unei dependențe patologice sau ca efect al altor circumstanțe care duc la împiedicarea participării sociale a persoanei, iar neluarea măsurii de restrângere a capacității juridice ar avea potențial vătămător pentru persoana respectivă.

(4) Capacitatea juridică poate fi restrânsă dacă nici o altă măsură de protecție a persoanei respective nu poate fi eficientă. O hotărâre a instanței de judecată prin care se restrânge capacitatea juridică a persoanei trebuie să se fundamenteze pe opinia complexă a unui expert, care efectuează o examinare din mai multe perspective dacă este necesar, inclusiv medicală, reabilitare, pedagogică și psihologică.

(5) Modalitatea de comunicare a persoanei sau limitele în comunicarea persoanei nu pot fi le însele motive pentru restrângerea capacității juridice.

Articolul 2:23. [Regulile aplicabile pentru încheierea actelor juridice de către persoanele cu capacitate juridică restrânsă]

(1) Actul juridic încheiat de persoana care are capacitate juridică restrânsă aflată sub tutelă este valabil dacă face parte din categoria de acte juridice prevăzute în hotărârea instanței de judecată, iar persoana a încheiat actul juridic respective cu consimțământul în avans sau cu aprobarea ulterioară a tutorelui său. Când există un conflict între persoana pusă sub tutelă și tutorele său, autoritatea tutelară va decide după ce audiază personal pe cel pus sub tutelă într-o manieră în care acesta să se facă înțeles, inclusiv atunci când tutorele consideră că neîncheierea actului juridic de către persoana pusă sub tutelă ar putea să îi provoace o vătămare. Decizia autorității tutelare va avea prioritate.

(2) Atunci când pentru protecția intereselor sau pentru prevenirea vătămării unei persoane puse sub tutelă este nevoie de o acțiune imediată, tutorele va acționa în locul persoanei sau în numele persoanei puse sub interdicție și va încheia acte juridice cu condiția să notifice de îndată autoritatea tutelară în legătură cu aceste aspecte. Autoritatea tutelară va supraveghea comportamentul tutorelui în maxim cincisprezece zile de la momentul notificării, după ce va audia personal pe cel pus sub tutelă într-o manieră în care să se facă înțeles. Autoritatea tutelară poate să nu aborbe comportamentul tutorelui dacă natura măsurii nu necesită intervenția imediată sau dacă autoritatea tutelară decide în favoarea persoanei puse sub tutelă în cazurile de conflict cu tutorele prevăzute în alineatul (1). Dacă autoritatea tutelară nu aprobă comportamentul tutorelui, aceasta va putea să treacă la dizolvarea actului juridic încheiat de tutore.

Articolul 2:24. [Comportamentul autonom al tutorelui unei persoane cu capacitate juridică restrânsă]

Într-o procedură care va fi reglementată de o lege specială, instanța de judecată poate să autorizeze tutorele să acționeze în locul sau în numele persoanei puse sub tutelă pentru a încheia în mod autonom anumite categorii de acte juridice privind unele interese supuse restrângerii:

- a) la cererea comună a tutorelui și a persoanei puse sub tutelă, privind actele referitoare la afacerile recurente ale persoanei puse sub interdicție sau privind actele referitoare la afacerile curente, regulate sau
- b) la cererea comună a tutorelui și a autorității tutelare, dacă există o opinie bazată pe o expertiză complexă care a confirmat că tutorele nu poate să comunice cu persoana pusă sub tutelă în legătură cu un anumit act juridic sau categorie de acte juridice pentru a putea face a-și da consimțământul în avans sau pentru a da o aprobare ulterioară, chiar dacă se primește asistența unui specialist în comunicarea cu persoanele cu dizabilități și protecția persoanei puse sub tutelă nu poate fi asigurată prin intermediul procedurii prevăzute la articolul 2:23. (1) și (2).

Articolul 2:25. [Cazuri în care încheierea actelor juridice se poate face de către persoanele cu capacitate juridică restrânsă]

Persoanele cu capacitate juridică restrânsă sunt îndreptățite să încheie următoarele acte juridice fără participarea tutorelui, chiar dacă acestea sunt acte din rândul categoriilor pentru care are capacitatea juridică restrânsă:

- a) acte juridice de natură persoanlă autorizate conform legii,
- b) contracte de o importanță mai mică cu scopul de a satisface nevoile vieții de zi cu zi,
- c) prin care dispune de o parte din venit pe care îl obține din relațiile de muncă, din relațiile juridice similare cu cele de muncă, din asistența socială, din facilitățile sociale sau de șomaj, pe care instanța de judecată le prevede în mod explicit și poate să își asume obligații până la acel procent din venit,
- d) să își ceară drepturile în contradictoriu cu tutorele în fața organelor administrației publice, a instanțelor de judecată, să introducă acțiuni în instanță
- e) să încheie contracte care implică numai avantaje de partea sa.

IV. ANALIZA LEGISLAȚIEI ROMÂNEȘTI DIN PERSPECTIVA DREPTURILOR OMULUI

Vom analiza în această secțiune în ce măsură prevederile legale prezentate mai sus sunt în armonie cu standardele internaționale și naționale de drepturile omului. În prima parte, vom arăta că interdicția totală de încadrare în muncă a persoanelor puse sub interdicție, indiferent de persoană și indiferent de locul de muncă și tipul de muncă, vine în conflict cu standardele de drepturile omului care garantează dreptul la muncă în mod nediscriminatoriu, inclusiv în cazul persoanelor cu dizabilități.

În a doua parte vom arăta că sistemul de tutelă totală aplicabil în România, reprezintă la fel ca în Rusia o îngădire a dreptului la viață privată, anume a dreptului persoanei fizice de a dispune de ea însăși.

1. Îngădirea discriminatorie a dreptului la muncă

Conform legislației românești, spre deosebire de o persoană cu capacitate juridică de exercițiu deplină sau restrânsă, dacă a împlinit vârsta de 16 ani sau excepțional 15 ani, o persoană pusă sub interdicție nu poate să fie angajată în muncă. Această prevedere legală îngădește dreptul la muncă al unui grup din populație, în mod discriminatoriu pe temeiul dizabilității mentale .

➤ **Privarea de capacitatea de folosință în legătură cu dreptul la muncă**

Dacă în cazul altor drepturi, precum dreptul la proprietate, dreptul la educație, dreptul la circulație, dreptul la sănătate, etc, persoana pusă sub interdicție își poate exercita aceste drepturi prin intermediul tutorelui, în cazul dreptului la muncă, persoanei puse sub interdicție i se refuză totalmente acest drept. Nici dacă tutorele și autoritatea tutelară sunt de acord cu angajarea persoanei puse sub interdicție, aceasta tot nu poate fi angajată. În această situație putem vorbi de privarea de capacitatea de folosință în legătură cu dreptul la muncă, ceea ce este împotriva art.6 din Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice.

➤ **Discriminarea**

Dreptul la muncă este garantat conform art.41 din Constituția României, art.6 din Pactul internațional pentru drepturile economice, sociale și culturale și art.1 din Carta socială europeană revizuită. De asemenea, dreptul persoanelor cu dizabilități de a fi integrate pe piața muncii este afirmat în art.15 din Carta socială europeană revizuită și art.27 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Îngădirea prin lege a dreptului unei persoane pusă sub interdicție să muncească în mod legal, reprezintă o limitare discriminatorie a dreptului la muncă pe criteriul dizabilității mintale. Această interdicție nu este justificată și nici proporțională în condițiile în care persoana pusă sub interdicție poate în anumite condiții să fie capabilă să efectueze anumite tipuri de muncă în siguranță pentru propria persoană și pentru cei din jur.

Deși Legea nr. 448/2006 stabilește că persoanele cu handicap au dreptul la muncă și asigură un cadru legal pentru garantarea respectării acestui drept, nu prevede nimic în ceea ce privește persoanele cu handicap puse sub interdicție judecătorească. Modificarea și corelarea legislației, astfel încât tutela să devină într-adevăr o măsură de ocrotire eficientă, care să nu ducă în mod automat la interzicerea dreptului la muncă reprezintă o necesitate pregnantă.

2. Îngrădirea altor drepturi prin impunerea unui regim total de punere sub interdicție

➤ **Nerespectarea dreptului la recunoașterea egală în fața legii**

Conform art.12 (Recunoașterea egală în fața legii) din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, există câteva principiile minimale de drepturile omului pe care trebuie să le îndeplinească regimul național de punere sub interdicție:

- Persoana cu dizabilități să fie recunoscută în mod egal ca persoană în fața legii.
- Persoana cu dizabilități să își poată exercita capacitatea juridică în condiții de egalitate în toate aspectele vieții, chiar dacă aceasta înseamnă că statul trebuie să ia o serie de măsuri pentru asigurarea sprijinului persoanei cu dizabilități în exercitarea capacității sale juridice.
- Statul trebuie să ofere garanții adecvate și eficiente de prevenire a abuzului în domeniul exercitării capacității juridice de către persoana cu dizabilități.

Caracteristicile acestor garanții:

- să respecte drepturile persoanei cu dizabilități, voința și preferințele sale;
- să o protejeze de orice conflict de interese sau influență nejustificată;
- să fie proporționale și adaptate circumstanțelor persoanei;
- să se aplice pentru o perioadă de timp cât mai scurtă;
- să fie supuse unei verificări periodice de către o autoritate administrativă sau organ judiciar competent, independent și imparțial;
- să fie proporționale cu gradul în care afectează drepturile și interesele persoanei.
- Statul trebuie să ia măsuri adecvate și eficiente pentru asigurarea accesului egal al persoanei cu dizabilități de a moșteni o proprietate, de a avea control asupra propriilor finanțe, de a avea acces egal la împrumuturi bancare, ipoteci și alte forme de creditare și de a nu fi privată în mod arbitrar de proprietate.

Principii asemănătoare au fost statuate în Recomandarea Nr. R (99) 4 din 23.02.1999 a Comitetului de miniștri al Consiliului Europei "Principles concerning the legal protection of incapable adults" [Principiile privind protecția legală a adulților incapabili]:

- Măsurile de protecție și alte prevederi legale destinate protecției intereselor personale și economice ale adultului trebuie să recunoască faptul că **pot exista diferite grade de incapacitate** și că acestea **pot varia în timp** în cazul unei persoane.
- O măsură de protecție **nu trebuie să implice automat privarea completă de capacitate** juridică. Măsura restrângerii capacității juridice trebuie să fie luată numai în cazurile în care este necesar pentru protecția persoanei respective.
- Măsurile de protecție și alte prevederi legale destinate protecției intereselor personale și economice ale adultului incapabil trebuie să fie atât de acoperitoare și **flexibile** cât să ofere un răspuns juridic potrivit fiecărei situații sau grade de incapacitate. În acest sens, în anumite cazuri, printre măsurile de protecție ar trebui să fie incluse și măsuri care nu restrâng capacitatea juridică a persoanei în cauză, ci mai degrabă o sprijină în luarea deciziei.
- În mod special, o măsură de protecție nu poate să priveze în mod automat persoana în cauză de **dreptul de a vota, de a lăsa un testament, de a-și exprima consimțământul sau refuzul privind orice intervenție în domeniul sănătății sau de a lua alte decizii cu caracter personal** în orice moment când capacitatea sa mentală îi permite să ia astfel de decizii.
- Atunci când o măsură de protecție este necesară, aceasta ar trebui să fie **proporțională** cu gradul de capacitate a persoanei și **adaptată** circumstanțelor și

nevoilor persoanei respective. În acest sens, măsura de protecție ar trebui să afecteze minimal capacitatea juridică, drepturile și libertățile persoanei în condițiile în care reușește să asigure aducerea la îndeplinire a scopului intervenției.

- Persoana în cauză trebuie să aibă **dreptul de a fi audiată personal** în cadrul procedurilor care ar putea să îi afecteze capacitatea juridică.
- Pe cât posibil și în mod adecvat, măsurile de protecție ar trebui să fie luate pe o **perioadă limitată de timp** și să existe **evaluări periodice**. De asemenea, trebuie să existe un **drept eficace de recurs**.

ART. 12

Recunoaștere egală în fața legii

1. Statele părți reafirmă că persoanele cu dizabilități au dreptul la recunoașterea, oriunde s-ar afla, a capacității lor juridice.
2. Statele părți vor recunoaște faptul că persoanele cu dizabilități se bucură de asistența juridică în condiții de egalitate cu ceilalți, în toate domeniile vieții.
3. Statele părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a asigura accesul persoanelor cu dizabilități la sprijinul de care ar putea avea nevoie în exercitarea capacității lor juridice.
4. Statele părți se vor asigura ca toate măsurile legate de exercitarea capacității juridice prevăd protecția adecvată și eficiență pentru prevenirea abuzurilor, conform legislației internaționale privind drepturile omului. O astfel de protecție va garanta că măsurile referitoare la exercitarea capacității juridice respectă drepturile, voința și preferințele persoanei, nu prezintă conflict de interese și nu au o influență necorespunzătoare, sunt proporționale și adaptate la situația persoanei, se aplică pentru cea mai scurtă perioadă posibilă și se supun revizuirii periodice de către o autoritate competentă, independentă și imparțială sau de către un organ juridic. Măsurile de protecție vor fi proporționale cu gradul în care asemenea măsuri afectează drepturile și interesele persoanei.
5. În conformitate cu prevederile prezentului articol, statele părți vor lua toate măsurile adecvate și eficiente pentru a asigura dreptul egal al persoanelor cu dizabilități de a deține sau moșteni proprietăți, de a-și gestiona propriile venituri și de a avea acces egal la împrumuturi bancare, ipoteci și alte forme de credit financiar și se vor asigura că persoanele cu dizabilități nu sunt deposedate în mod arbitrar de bunurile lor.

Extras din *Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități*, ratificată de România prin Legea nr.221/2010

➤ **Violarea dreptului la viață privată**

În anul 2008, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în cauza *Shtukaturov împotriva Rusiei* că diferențierea completă din legea rusească între starea de capacitate juridică și incapacitate juridică și imposibilitatea de a oferi o protecție adecvată, proporțională cu starea și circumstanțele fiecărei persoane, reprezintă o încălcare a dreptului la viață privată (articolul 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului).³⁴

În condițiile în care legislația românească în domeniul măsurilor de punere sub interdicție judecătorească a persoanei este în mare parte similară legislației rusești, putem concluziona că și în cazul României avem de a face cu o violare a dreptului la viață privată așa cum este el garantat de Convenția Europeană a Drepturilor omului și protejat prin hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului.

Rezumat Cauza Shtukaturov împotriva Rusiei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, hotărârea din data de 27.03.2008

Starea de fapt:

Domnul Shtukaturov, cetățean rus din St. Petersburg, suferă din anul 2002 de o boală psihică și a fost internat pentru tratament psihiatric în mai multe rânduri în spitalul de spihiatric. În anul 2003, domnul Shtukaturov a obținut statutul de persoană cu dizabilități. Domnul Shtukaturov nu lucrează, primește pensia de persoană cu dizabilități și locuiește cu mama sa. În mai 2003, domnul Shtukaturov a primit moștenire de pe urma bunicii sale un apartament în St. Petersburg și o casă cu teren în regiunea Leningrad. Pe 27 iulie 2004 domnul Shtukaturov a fost internat la tratament în spitalul de psihiatrie.

Procedura de punere sub interdicție judecătorească:

Pe 3 august 2004, mama sa a declanșat în instanță procedura de punere sub interdicție judecătorească a domnului Shtukaturov, motivând că acesta este inert și pasiv, rareori părăsește locuința, uneori este agresiv, deși a moștenit proprietăți de la bunica sa nu a făcut pașii necesari pentru a-și înregistra dreptul de proprietate, nu este capabil să desfășoare o viață socială în mod independent și are nevoie de un tutore.

Instanța a cerut de la spital dosarul domnului Shtukaturov și pe data de 12 octombrie 2004 a comandat o expertiză psihiatrică a domnului Shtukaturov. Judecătorul a formulat două întrebări pentru medici: dacă domnul Shtukaturov suferă de vreo boală mintală și dacă este capabil să înțeleagă acțiunile sale și să le controleze. Rezultatele expertizei psihiatrice au fost sumarizate de către Curtea Europeană astfel:

³⁴ Curtea Europeană a drepturilor Omului, *Shtukaturov vs. Rusia* (2008), Aplicația nr.44009/05, paragrafele 83-96.

„După ce a absolvit școala, aplicantul a lucrat o perioadă scurtă de timp ca interpret. Cu toate acestea la scurt timp a devenit agresiv, neprietenos, restras și predispus la goală filozofare. A renunțat la serviciu și a început să meargă la slujbe religioase și să viziteze temple Budiste, și-a pierdut majoritatea prietenilor, a început să își neglijeze igiena personală și a devenit foarte negativ față de rudele sale. Aplicantul suferă de anorexie și a fost spitalizat din această cauză. În august 2002, aplicantul a fost internat în spitalul de psihiatrie pentru prima dată cu diagnosticul de “schizofrenie simplă”.

În aprilie 2003 a fost eliberat din spital, cu toate acestea a fost internat din nou în aceeași lună din cauza comportamentului său agresiv față de mama sa. În aprilie 2004 a fost eliberat din spital. Cu toate acestea, el “a continuat să trăiască într-un mod antisocial”. Nu lucrează, a făcut mizerie în apartament, i-a interzis mamei sale să îi pregătească mâncarea, să se miște sau să iasă din casă și a amenințat-o. Mama sa se teme de el și a petrecut o noapte la o prietenă din cauza lui și i-a făcut plângere la poliție. 15.

Ultima parte a raportului se referă la starea psihică a aplicantului de la momentul examinării. Medicii au notat că starea de inadaptare socială și autism a aplicantului s-a înrăutățit. Ei au notat printre altele că “aplicantul nu înțelege de ce a fost supus examinării medico-legale psihiatrice”. Medicii au consemnat de asemenea că “abilitățile intelectuale și de memorie nu sunt afectate”. Cu toate acestea comportamentul său a fost caracterizat prin mai multe note specifice schizofreniei precum “o anume formalizare în relații, tulburare a gândirii structural, lipsa hotărârii, castrarea emoțională, răceala, reducerea potențialului energetic”. Echipa de experți a concluzionat că aplicantul suferă de “schizofrenie simplă cu manifestări emoționale și volitive defectuoase” și că aplicantul nu poate să își înțeleagă propriile acțiuni și să și le controleze.”

Până la finalul procesului domnul Shtukaturov nu a fost citat pentru a se apăra în instanță, iar în decembrie 2004, instanța de judecată a hotărât punerea domnului Shtukaturov sub interdicție judecătorească. Hotărârea a rămas definitivă prin neatacare. Mama domnului Shtukaturov a fost ulterior numită tutorele său, ceea ce o face să decidă asupra tuturor aspectelor care îl privesc pe domnul Shtukaturov. Acesta a aflat de faptul că a fost pus sub interdicție abia în noiembrie 2005 când a găsit acasă o copie a hotărârii respective.

Proceduri legale în fața instanțelor rusești și legătura cu avocatul:

Pe 2 noiembrie 2005, domnul Shtukaturov a contactat un avocat în vederea declanșării unor proceduri legale de ieșire de sub interdicție judecătorească. Pe 4 noiembrie 2005, domnul Shtukaturov a fost internat în spitalul de psihiatrie la cererea mamei sale, împotriva voinței lui. Cu toate acestea, internarea ca atare a fost considerată voluntară, fiind semnată de tutore singurul care are capacitate de decizie în legătură cu persoana domnului Shtukaturov. Deși avocatul domnului Shtukaturov a încercat în mai multe rânduri să ia legătura cu acesta în spital, conducerea spitalului a refuzat motivând că domnul Shtukaturov este pus sub interdicție și nu poate acționa decât prin intermediul tutorelui său.

Ulterior când mama domnului Shtukaturov în calitate de tutore s-a opus permisiunii vizitelor din partea avocatului, contactul cu domnul Shtukaturov a fost din nou refuzat pe motiv că tutorele se opune acestui lucru.

În decembrie 2005, domnului Shtukurov i-a fost interzis orice contact cu lumea exterioară, i-a fost interzis orice instrument de scris sau să folosească telefonul, deși acesta era liniștit, nu era violent, conform declarației unui coleg de cameră date avocatului domnului Shtukurov.

În decembrie 2005, avocatul domnului Shtukurov a făcut o serie de cereri pentru eliberarea domnului Shtukurov din spital unde era ținut împotriva dorinței sale, plângeri împotriva abuzurilor tutorelui, inclusiv plângeri la parchet. În răspunsurile primite de la autoritățile sesizate, avocatul a primit motivarea că domnul Shtukurov este pus sub interdicție judecătorească și orice aspect legate de situația lui, inclusiv eliberarea din spital trebuie decise de tutore. În plus, autoritatea tutelară a răspuns că acțiunile tutorelui sunt în conformitate cu legea.

Avocatul domnului Shtukurov a atacat în justiție hotărârea de punere sub interdicție judecătorească, însă cererea a fost respinsă pe motiv că domnul Shtukurov nu are capacitate juridică să inițieze o acțiune în instanță în nume propriu, numai prin tutore. Alte două acțiuni de solicitare a reexaminării hotărârii de punere sub interdicție judecătorească au fost de asemenea respinse.

Motivarea hotărârii CEDO:

Curtea Europeană a Drepturilor omului a analizat cauza din perspective articolului 6 (dreptul la un proces echitabil) și articolului 8 (dreptul la viață privată) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Curtea a hotărât că articolul 6 alin. 1 a fost încălcat din cel puțin două motive. În primul rând, faptul că instanța de judecată a luat decizia de punere sub interdicție judecătorească numai pe baza unor înscrisuri, fără a-l audia pe cel care urma să fie pus sub interdicție reprezintă o violare a principiului contradictorialității. În al doilea rând, în ceea ce privește toate procedurile legale declanșate de domnul Shtukurov și response pe motiv că acesta nu are capacitate juridică de a acționa în instanță, Curtea nu s-a pronunțat asupra acestei incapacități specifice, ci a concluzionat că în întregime aceste proceduri nu au asigurat accesul domnului Shtukurov la justiție în condițiile în care nu a mai avut nici o altă modalitate efectivă de a modifica hotărârea instanței de judecată din decembrie 2004, de punere sub interdicție judecătorească.

Curtea a hotărât de asemenea că articolul 8 a fost încălcat. În motivarea hotărârii sale, Curtea a arătat că hotărârea instanței de judecată din decembrie 2004, de punere sub interdicție judecătorească a domnului Shtukurov a avut ca și consecințe legale privarea lui de a acționa în mod independent în aproape toate aspectele vieții, de la incapacitatea legală de a vinde sau cumpăra orice proprietate în nume propriu, până la incapacitatea legală de a lucra, de a călători, de a-și alege reședința, de a se asocia, de a se căsători etc. Însăși libertatea sa putea fi limitată fără consimțământul său și fără supravegherea instanței atâta timp cât tutorele său ar fi fost de acord cu internarea în spital împotriva voinței sale.

Curtea a decis că în primul rând ingerința în viața privată a domnului Shtukurov a fost foarte gravă, acesta devenind în totalitate dependent de tutorele său în aproape toate aspectele vieții.

În al doilea rând, Curtea a subliniat că “incapacitatea totală” s-a aplicat pentru o perioadă nedeterminată și, în cazul domnului Shtukurov, nu a putut fi contestată în alt fel decât prin tutore care se opunea oricărei încercări de a stopa această măsură. În al treilea rând, Curtea a criticat motivarea instanței care a dispus punerea sub interdicție a domnului Shtukurov în legătură cu faptul că instanța s-a bazat numai pe concluziile expertizei psihiatrice, raportul de expertiză psihiatrică nu explica ce tipuri de acțiuni nu este domnul Shtukurov capabil să le înțeleagă și să le controleze, nu preciza consecințele bolii psihice asupra vieții sociale, sănătății și intereselor patrimoniale ale aplicantului.

Curtea a decis că existența unei boli psihice, chiar a uneia grave, nu poate fi singurul motiv pentru a justifica incapacitatea totală. În acest sens, curtea a criticat sistemul de protecție a persoanelor puse sub interdicție judecătorească din legislația rusească deoarece nu oferă și o protecție intermediară între capacitate totală și incapacitate totală, așa cum este definit în principiile din Recomandarea nr.R (99) 4 a Comitetului de miniștri al Consiliului Europei.

V. RECOMANDĂRI

PENTRU GUVERN

- Inițierea și promovarea unui proiect de lege prin care să se realizeze revizuirea sistemului de protecție a persoanelor puse sub interdicție judecătorească în conformitate cu standardele din Recomandarea nr. R (99) 4 a Comitetului de miniștri al Consiliului Europei.
- Inițierea și promovarea unui proiect de amendament la art.13 alin.4 din Codul muncii în care să se permită și persoanelor cu dizabilități mintale puse sub interdicție judecătorească să lucreze cu contract de muncă în condițiile în care sunt apte pentru munca respectivă, mediul de lucru este unul protejat și adaptat și tutorele și autoritatea tutelară sunt de acord cu angajarea în munca respectivă.
- Efectuarea unui studiu cu privire la competențele autorităților tutelare și modul de aducere la îndeplinire a mandatului lor în legătură cu monitorizarea persoanelor puse sub interdicție judecătorească.

PENTRU PARLAMENT

- Inițierea și adoptarea unei propuneri de lege prin care să se realizeze revizuirea sistemului de protecție a persoanelor puse sub interdicție judecătorească în conformitate cu standardele din Recomandarea nr. R (99) 4 a Comitetului de miniștri al Consiliului Europei.
- Declanșarea unei consultări publice cu privire la nevoia revizuirii sistemului juridic de protecție a persoanelor cu dizabilități mentale puse sub interdicție judecătorească.
- Inițierea și adoptarea unui amendament la art.13 alin.4 din Codul muncii în care să se permită și persoanelor cu dizabilități mintale puse sub interdicție judecătorească să lucreze cu contract de muncă în condițiile în care sunt apte pentru munca respectivă, mediul de lucru este unul protejat și adaptat și tutorele și autoritatea tutelară sunt de acord cu angajarea în munca respectivă.

PENTRU AUTORITĂȚILE PUBLICE LOCALE

- Alocarea de resurse suplimentare autorităților tutelare în scopul de a-și efectua în mod efectiv activitatea de monitorizare a tutelei în cazul persoanelor puse sub interdicție judecătorească.
- Supravegherea aducerii la îndeplinire a atribuțiilor de monitorizare a tutelei de către autoritatea tutelară.

PENTRU AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

- Instruirea inițială și continuă specială a judecătorilor și procurorilor care lucrează în domeniu referitor la rolul lor în cadrul procedurilor de punere sub interdicție judecătorească a persoanei, inclusiv în ceea ce privește noțiunile din domeniul psihiatriei și standardele de drepturile omului aplicabile în acest domeniu.

- Comunicarea în fiecare caz a hotărârii de punere sub interdicție judecătorească autorității tutelare în vederea numirii unui tutore, în conformitate cu prevederile legale.

PENTRU ORGANIZAȚIILE NEGUVERNAMENTALE

- Documentarea și raportarea cazurilor de încălcare a drepturilor omului și discriminare a persoanelor cu dizabilități mentale puse sub interdicție judecătorească din cauza sistemului de protecție impus de lege.
- Inițierea unor cazuri strategice în care să ceară instanțelor de judecată aplicarea cu prioritate a standardelor internaționale de drepturile omului în cazurile de interzicere a angajării unei persoane pentru că este pusă sub interdicție judecătorească sau în alte cazuri de încălcări discriminatorii ale drepturilor persoanelor puse sub interdicție judecătorească.
- Monitorizarea și raportarea felului în care autoritățile tutelare și celelalte instituții și autorități publice abilitate își aduc la îndeplinire mandatul în cadrul sistemului de protecție a persoanei puse sub interdicție judecătorească.
- Inițierea unei dezbateri publice cu privire la nevoia de revizuire a sistemului juridic de protecție a persoanei cu dizabilități mentale puse sub interdicție judecătorească.

Editorul materialului
Fundația „Pentru Voi”
Str. Ion Slavici nr. 47, 300 521 Timișoara
Tel: 0256 228 062, 0356 421 215(6)
Fax: 0356 421 215
E-mail: pentruvoi@pentruvoi.ro
Web: www.pentruvoi.ro

Data publicării: ianuarie 2011, Timișoara, România

Acest material a fost tipărit în cadrul Unității Protejate „Pentru Voi”.

Proiect sprijinit financiar de Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe

